

De Veldtocht van het 3de Regiment Lansiers in mei 1940

**Oorlogsdagboek van Brigadier
Jozef Meeusen van het 3de Eskadron
van het 3de Regiment Lansiers**

INHOUD

Voorspel	2
1. Het Begin	5
2. De Vuurdoop	9
3. De Slag aan de Gete	13
4. De Aftocht	17
5. In Holland	27
6. De Slag in Vlaanderen	42
7. De Weg Terug	51

Voorspel

Niemand twijfelt er thans nog aan dat Europa gedurende de laatste jaren grote politieke en staatkundige omwentelingen heeft doorgemaakt. Na de vrede van Versailles leefde er een kortstondige hoop dat de mensheid de laatste oorlog had meegeemaakt. Deze hoop bleek maar al te zeer ongegrond. Er ging geen jaar voorbij zonder oorlog. Overal woedde hij, in Zuid-Amerika, in het Verre Oosten, in Afrika. In Europa bleef het langer uit. Maar aan de horizon hoopten de onweerswolken zich op. Het bleek spoedig dat de vrede van Versailles een mislukking was. De losbarsting van het onweer kon niet uitblijven.

In die periode van spanning, die gestadig nog zou toenemen, werd ik opgeroepen voor mijn legerdienst. Het was de 15de februari 1938. Ik zal die dag niet zo gemakkelijk vergeten. Het had gesneeuwd en de kazerne dook vuil en zwart op uit de witte vlakke van Polygoon. De eerste dagen was alles nog ver en vreemd, maar geleidelijk werd ik het milieu gewoon, en toen het zo ver was, dat ik er zelfs een beetje schik in begon te krijgen, kreeg ik rode koorts en moest naar het hospitaal. Terwijl ik daar lag gebeurde de eerste zet op het Europese schaakbord. ‘Duitsland bezet Oostenrijk’ kondigden de dagbladen aan, tot stomme verbazing en verontrusting van iedereen. Niemand had gedacht dat zo iets mogelijk was in onze tijd. We hadden reeds wel de revolutie in Oostenrijk beleefd, en de burgeroorlog in Spanje was nog volop aan de gang, maar een bezetting zonder slag of stoot sloeg iedereen perplex. Het was ook zoveel dichter en dreigender dan al dat andere gedoe. We hadden met interesse de spannende verslagen gelezen over oorlogen ver van ons, in China en Ethiopië, of over de burgeroorlog in Spanje, maar toen eerst voelden we dat er grote historische gebeurtenissen op til waren.

Tijdens het verdere verloop van mijn term zou de toestand zich nog geleidelijk toespitsen. Terwijl Europa een ontzaglijke bewapeningswedloop voerde, sleet ik mijn vrij eentonig soldatenleven, slechts afgewisseld door een kampperiode, een week grote manoeuvres in het oosten van het land en kort daarna, in september, de mobilisatie. Die week mobilisatie, waarvan het enige nut was dat ze het bewijs leverde dat we ver van ‘klaar’ waren, brachten wij door in Henegouwen, aan de Franse grens. Toen zakte opnieuw de spanning en we hadden een rustige winter, terwijl ik mijn opleiding kreeg voor reservefoerier.

Tegen het voorjaar van 1939 ging de spanning weer stilaan crescendo. Het begon weer te gisten, ditmaal in Tsjecho-Slowakije. De oorlog werd echter vermeden door onderhandelingen op het laatste ogenblik. Frankrijk en Engeland legden zich neer bij de bezetting van dat land. Een weinig daarna volgde de annexatie van Albanië door Italië.

Mijn term liep toen naar zijn einde. Na een tweede kampperiode werden wij in juli naar huis gezonden en ik nam afscheid van mijn kameraden met de woorden: 'We zullen elkaar wel spoedig weer zien'. Het was maar al te waar. De volgende maand gebeurde dit reeds. Polen was in de branding der belangstelling gekomen. Ditmaal schenen Frankrijk en Engeland niet geneigd de Duitse eisen tegemoet te komen. Het was toen iedereen duidelijk dat de oorlog onafwendbaar was. Het ging er dus nu voor ons om België er buiten te houden. Onze grenzen werden in staat van verdediging gebracht en wij moesten eens te meer naar Henegouwen, ditmaal in het dorpje Basècles, waar wij gekantonneerd werden in een fabriek van chemische meststoffen. We volgden in die dagen met koortsachtige spanning de berichten op de radio. De 3de september, een mooie zondag, kwam de oorlogsverklaring van Engeland aan Duitsland, spoedig gevolgd door Frankrijk. We wachtten met onrust af wat er met België ging gebeuren, maar er gebeurde niets.

Wel reisden wij half België rond gedurende de negen maanden dat de mobilisatie duurde. Van Basècles gingen we naar Ath, waar we enige dagen bleven. Toen trokken wij West-Vlaanderen in, en stationeerden beurtelings te Harelbeke, Stasegem en Kortrijk. Van toen af begon er orde te komen in de mobilisatie. De vrees voor een aanval verminderde en de verloven kwamen terug in voege. Ons lot werd weer dragelijk en somtijds vermaakten wij ons zelfs zeer goed.

Een volgende grote etappe, in het begin van oktober, bracht ons in Limburg, waar wij gans de winter zouden vertoeven. Wij hadden tot opdracht de verdediging van de Zuid-Willemsvaart, een 'voorpost' van het Albertkanaal. Op deze stelling lagen wij beurtelings in Neeroeteren, Opitter, Lanklaar, Dilsen, opnieuw Lanklaar en Eidsen. Het langst lagen wij in Dilsen, waar wij twee alertes meemaakten. Die winter zal iedereen zich nog lang herinneren. Sneeuw en ijs deden ons bij ogenblikken geloven dat we de veldtocht in Finland meemaakten.

Maar ik kon mij gelukkig tamelijk goed schikken in het onvermijdelijke van die toestand. Ik had mijn regelmatige bezigheid. De functie van foerier, die ik vanaf het begin van de mobilisatie reeds waarnam, verdreef de oorzaken van de verveling die sommige jongens in een staat van apathie en soms tot verdierlijking bracht. Mijn dagen waren goed gevuld met administratief werk, het aankopen van levensmiddelen voor de keuken in omliggende dorpen, het beheer van de toerustings-

voorwerpen, het logement van de manschappen, enz. Per slot van rekening was de mobilisatie een periode die veel rijker was aan afwisseling dan onze term.

Toen de lente in aantocht was trokken wij terug het binnenland in, en werden eerst te Nijvel, daarna te Binche ingekwartierd. Gedurende ons verblijf in Nijvel bereikte ons het verbazingwekkende bericht van de aanval op Noorwegen en de bezetting van Denemarken door de Duitse troepen. Maar Binche was een aardig stadje. We vermaakten er ons best en trokken ons het tragische van de internationale toestand niet erg aan.

Maar ons verblijf werd er bruusk en onverwacht afgebroken de 10de mei. Onverwacht was het zeker, want de vorige dag waren de verloven van vijf dagen nog pas heringevoerd. Na de bezetting van Polen, Noorwegen en Denemarken, waren wij aan de beurt gekomen. Het feit zelf van de aanval kwam onverwacht, maar achteraf verbaasde het ons zo heel erg niet. Stilaan hadden wij het oorlogsfront zich zien uitbreiden. De strijd kon niet uitgevochten worden aan de Maginot- en Siegfriedlijnen en evenmin in Noorwegen. De oorlog had zich uitgebreid naar België. De storm was boven onze hoofden losgebroken. Na 17 maanden dienstplicht en 9 maanden mobilisatie kregen wij nog een oorlog als besluit.

1. Het Begin

10 mei

De 10de mei 's morgens werd ik gewekt door geruchten, die mij eerst in mijn slaapdrunkenheid niet erg duidelijk voorkwamen. Het was een verward en opgewonden over en weer gepraat. Een voorgevoel, een vage ongerustheid, kwam in mij op. Toen ging de deur van mijn slaapkamer open en ik staarde in het dodelijk verschrikte gelaat van Mevrouw Chevalier.

- 'Het is oorlog, mijnheer, sta vlug op. Er is een soldaat beneden met een motor om u te komen halen.'

Wat ze verder nog vertelde is mij niet goed bijgebleven, maar ik geloof dat het in hoofdzaak ging over haar beide zoons, die soldaat waren. Toen schoot het mij te binnen dat thuis waarschijnlijk gelijkaardige scènes plaatsgrepen. Die gedachte was ietwat pijnlijk, daar zij nog verergerde door de mogelijkheden van bombardementen, gezien de ligging van ons huis, dicht bij een station en op enige kilometer afstand van een vlieghaven.

Maar die inzinking was slechts van korte duur. Het soldatenbloed begon te spreken. Negen maanden reeds wachtten wij hierop. Nu was het gekomen. De verrassing was niet zo erg groot, maar het feit zelf, de oorlog, leek nog ver af en onwezenlijk. Ik kleepte mij vlug aan en spoedde mij naar beneden. Ik trof daar John Florus aan, die die nacht de permanence had gedaan. Hij zag er vrij kalm uit, ofschoon iets bleker dan gewoonlijk. Hij vertelde mij dat er rond 5 uur alerte gegeven was en dat hij van toen op weg was om iedereen te verwittigen. Ik zegde hem, dat ik eerst mijn bagage zou gaan inpakken en dan onmiddellijk naar het bureel zou komen.

Iemand had inmiddels de radio aangezet en toen hoorden wij het bericht dat Duitsland tegelijkertijd Nederland, België en Luxemburg had aangevallen en reeds begonnen was met het bombarderen van verscheidene vliegvelden en stations. Het bericht ontzette ons allen. De vrouwen weenden. De mannen en vooral de jongeren namen het lichter op. Zij waren allen zeker van onze zege en van de onneembaarheid van onze stellingen.

Ik pakte vlug mijn inboedel bij elkaar en werkte een paar boterhammen naar binnen. Toen nam ik afscheid van de familie Chevalier, waar ik gedurende gans ons verblijf te Binche gelogeed had. Ik maakte het zo kort mogelijk. Wij wensten elkander 'bonne chance' en ik sloeg de weg in naar het bureel.

Het was een schitterende zomerdag. Een diepblauwe hemel, een warme zon, vogelgezang. Ik had maar enige honderden meter af te leggen. De straten waren zwart van het volk. Iedereen scheen ondanks het vroege uur reeds op de been te zijn. De mensen stonden in kleine groepjes opgewonden te praten. Ik naderde het Statieplein, waar ons eskadron in omliggende huizen logeerde. De soldaten waren hun bagage, rugzak, blauwe zak, enz. reeds aan het inpakken. De camions werden geladen. Bij het binnentreden van het bureel, liep ik de 1ste chef tegen het lijf.

- ‘Ah, fourrier, vous voilà enfin. Faites charger immédiatement votre cuisine et le magasin. Les camions sont déjà là.’

De man was geweldig zenuwachtig. Toen hij vuur vroeg voor zijn sigaret, zag ik hoe hij beefde als een riet. Heel de oorlog door heeft hij trouwens blijk gegeven van een dergelijke schrik, die op sommige ogenblikken schier aan het ongelofelijke grensde. Zolang de oorlog duurde, is hij ons dan ook van geen nut geweest. Hij heeft mij steeds de gehele zorg van het Peloton ‘buiten gelid’ op de schouders gelegd, zijn tijd slechts doorbrengend inabri’s. Niemand betreurde echter zijn afwezigheid. Die eerste dag reeds heeft hij geheel zijn gezag over de soldaten verloren en tegelijkertijd ook hun eerbied. Men ging zo ver hem vierkant in het gezicht uit te lachen. Hij was een van die beroepsmilitairen die dit baantje hadden aangenomen omdat het hen een verzekerd en gemakkelijk leventje bezorgde, maar die nooit met de mogelijkheid van een oorlog rekening hadden gehouden.

Ik begon dus mijn taak. In de keuken liep alles op wieltjes.

Onze kok, den Bert, was reeds begonnen met alles op te laden zonder hiertoe het bevel af te wachten. Geheel het personeel van de keuken was aanwezig en de moraal leek mij zeer goed. Ik zei de chauffeurs om, zodra het opladen klaar was, zich naar de verzamelplaats te begeven.

Ik kon dus mijn aandacht geheel aan het laden van het magazijn en het bureel wijden. Ook hier ging alles goed vooruit. Iedereen werkte zoals hij nog zelden gewerkt had, en rond 8 uur stonden wij vertrekkensklaar. Ik zou het bevel nemen over de kolom camions van het Peloton ‘buiten gelid’, die bestond in twee camions voor de keuken, een camion voor het magazijn, een camion voor het bureel, een camion T.S., een camion munitie, twee camions van de garage en een camion met benzine. Ik zou dus vooraan rijden met de camion van het magazijn. Er was maar één incidentje gebeurd bij het opladen. Iemand had een matras uit één van de verdiepingen door het venster naar beneden geworpen en deze was terecht gekomen op een soldaat, die was omver getuimeld, met zijn hoofd tegen een camion. Hij moest zich in de infirmerie laten verzorgen – ons eerste slachtoffer dus.

Om 9 uur kreeg ik bevel van de commandant om mij met de kolom op een aangeduide plaats op de weg naar Péronnes te begeven en daar aan te sluiten op de kolom van het 2de Eskadron. Dit werd dan ook gedaan. Bij het doortrekken van Bincche vielen ons geestdriftige toejuichingen van de bevolking te beurt. Dit sterkte ons. Op de aangeduide plaats was echter nog geen 2de Eskadron te bespeuren. Dit kwam eerst een half uur later. Toen eindelijk geheel de 1ste Groep klaar was, bereikte ons het sein voor het vertrek. De commandant gaf mij de voorlopige bestemming op. 'Waver' luidde het.

De kolom vertrok. Men meldde ons dat de afstand tussen de camions 500 m moest bedragen. Iedereen keek verbaasd op. Een dergelijke maatregel leek ons onzinnig. Het verminderde gevaar voor bombardementen woog niet op tegen het nadeel van de geweldige verlenging van de kolom, zonder te spreken van de mogelijkheid om elkaar kwijt te raken. Deze nadelen wogen nog zwaarder, toen later op de dag het verkeer drukker werd. De chauffeurs waren dan ook zo verstandig om dit onzinnige bevel niet woordelijk op te volgen, en de afstand tussen de voertuigen tot ongeveer 100 m te beperken.

Te Péronnes deed ik de kolom stoppen. Volgens een onbegrijpelijk voorschrift, daterend van enige weken voor het uitbreken van de oorlog, moest nl. de niet dringende noodzakelijke bagage van de eenheid in een magazijn te Péronnes (ongeveer 5 km van ons garnizoen) ondergebracht worden. Hierbij waren grote voorraden schoenen en kledingsstukken. Ik deed thans zoveel mogelijk schoenen en belangrijke toerustingsvoorwerpen opladen, maar was verplicht nog een grote hoeveelheid achter te laten, bij gebrek aan plaats. Men had inderdaad, buiten de magazijnier, de kleermaker en de schoenmaker, die daar hoorden, nog drie T.S-en, die geen plaats vonden op de voor hen bestemde camion, in onze camion gestopt. Met die heerschappen hebben wij naderhand nog veel last gehad.

Onderweg gebeurde er een ongeluk, een beetje voor ons. Tijdens een kort openthoud stapte soldaat Depaepe uit zijn camion langs de linkerkant en werd door een voorbijrijdende motor gevat. Hij brak hierbij zijn dij. De ambulance was gelukkig dichtbij. Terwijl onder de mannen medelijden heerste over een zo vroeg uitgeschakelde kracht, werd de rit voortgezet.

Wij reden langs de 2de verdedigingslijn, de 'IJzeren Muur'. Het zicht van deze stelling gaf ons goede moed. Het verloop van de gebeurtenissen heeft echter, helaas, deze 'IJzeren Muur' een roemloos einde doen sterven, daar hij bijna zonder slag of stoot moest ontruimd worden. De moraal was echter uitstekend bij de meeste mannen. Zij zongen 'van de Siegfriedlijn' en werden geestdriftig door de bevol-

king toegejuicht. Er dient echter opgemerkt te worden dat, over het algemeen, zij die vroeger de grote trom roerden, thans door angst stom geslagen waren.

Tegen de middag belandden wij te Ottembourg bij Waver, waar wij bleven tot laat in de namiddag, wachtend op instructies. Ik liet de keuken zich voorlopig in een boerderij installeren en ging toen enige brieven schrijven in een café. Deze bereikten hun doel toen de oorlog zowat een maand gedaan was.

Rond 18 uur trokken wij verder. Onze bestemming was Hannut in de provincie Luik. Stilaan werd het drukker op de baan. Belgische, Engelse en Franse troepen reden ordeloos door elkaar en staken elkaar elk ogenblik voorbij, zodat er op sommige momenten wel drie kolommen naast elkaar reden. De Engelse troepen, die we 's morgens met gejuich en opgestoken duimen hadden begroet, waren ons toen minder welkom.

De verwarring werd nog groter bij het vallen van de avond. We moesten vanzelfsprekend zonder licht rijden en het werd een echte dodenrit, terwijl wij daarbij nog dikwijls door drommen vliegers werden overvlogen. In de verte zagen wij daarna de lichtschijnsels van de ontploffingen van de bommen en het schieten van de artillerie. Op een gegeven ogenblik was ik met mijn camions volkomen van de rest van de kolom afgesneden. De weg was versperd door een opeenhoping van Franse gemotoriseerde troepen. Ik zocht de commandant van de kolom op en verzocht hem zijn camions op één rang te zetten, in plaats van op drie zoals het geval was. Na een kwartier discussiëren en een half uur manoeuvreren kwam het klaar en konden wij onze weg voortzetten.

Wij vervoegden de kolom een weinig vóór Hannut. Ik ging de commandant opzoeken om verslag uit te brengen en instructies te vragen. Ik hoorde dat wij de nacht in Hannut zouden doorbrengen. Onze troepen zouden in de omgeving van de stad stelling nemen, hoofdzakelijk in luchtafweer, want er was een vliegveld vlak bij het stadje. De commandant voegde er bij dat hij mijn hulp zou inroepen om schuilplaatsen te vinden voor de camions en logement voor de mannen van het Peloton 'buiten gelid'.

Terwijl ik terugkeerde naar mijn camion, hoorde ik een vliegtuig voorbijvliegen. Ineens werd het hel licht. Ik keek omhoog en zag dat het vliegtuig een lichtfakkel had uitgeworpen. Hierdoor was zijn positie echter min of meer verraden en een mitrailleur begon er op te schieten. Haar lichtende kogels floten over onze hoofden, maar gelukten er niet in het vliegtuig te treffen, dat zich echter gelukkig verwijderde.

Wij betreurden allen het volledig ontbreken van zoeklichten. In het vervolg zou het trouwens nog dikwijls blijken, hoe weinig ons land op de moderne luchtoorlog voorbereid was.

Het schieten van nabij had ons de werkelijkheid van de oorlog geopenbaard. Maar het verschijnsel werd meer met belangstelling dan met schrik gadeslagen. Het vliegtuig was trouwens zonder blijken van vijandigheid voort gevlogen. Onze vuurdoop zouden wij slechts de volgende dag doormaken. Dit was nog maar een begin.

Het was middernacht alvorens al de camions in het kleine stadje opgeborgen waren en de mannen logement hadden. Ik besloot de nacht door te brengen in de kamer waar onze P.C. geïnstalleerd was. De bewoners gaven ons nog eerst een avondmaal. Toen strekten we ons aangekleed op de grond uit, dekten ons met ons deken en legden onze mantel onder het hoofd. En daar we vermoeid waren en slaap hadden, waren we snel in dromenland, ondanks het harde van onze legerstee.

2. De Vuurdoop

11 mei

We werden reeds vroeg in de morgen gewekt door het vuren van het afweergeschut. Nieuwsgierig begaven we ons naar buiten. We zagen drie Duitse bommenwerpers in de lucht cirkelen, zich weinig storend aan de DTCA die overal in werking trad. Heel waarschijnlijk kwamen zij het vliegveld verkennen. Gelukkig waren er slechts enige vliegtuigen op het veld aanwezig, die dan nog aan het oog onttrokken waren door camouflage. De Duitsers hebben het dan ook niet nodig gevonden om het te komen bombarderen, alhoewel we gedurende heel de dag overvlogen werden.

Ik ging toen naar de keuken, om er mijn ontbijt te nuttigen. Alles was daar reeds in volle bedrijvigheid. Bij het nazicht van de voorraden bleek dat alles nog in voldoende hoeveelheid aanwezig was. Er zouden bijgevolg geen aankopen dienen gedaan te worden die dag. Dit herinnerde mij eraan dat er niet veel meer aan specie in de menagekas was. Heel ons kapitaal (ca. 25.000 fr.) stond op de post-chequerekening. Ik besloot dus een cheque uit te schrijven van 10.000 fr.

Op de terugweg hoorde ik plotseling een vliegtuig van zeer dichtbij zoemen. Ik keek om en zag hoe het in duikvlucht tot op ongeveer 100 m hoogte gedaald was. Een geknetter van mitrailleurvuur brak los. Het vliegtuig daalde nog steeds en

werd toen aan het oog onttrokken door de bomen. Kort daarop volgde een hevige slag. Iedereen die in de buurt was sloeg in looppas in de richting van het geluid. Ik deed hetzelfde. Iedereen wilde van dichtbij het gevallen vliegtuig gaan bekijken.

Onderweg zag ik onze commandant mij in de andere richting tegemoet komen. Hij wenkte mij. Een beetje buiten adem kwam ik aan en groette hem.

- ‘Où est-ce que vous courez tous ainsi?’ vroeg hij.
- ‘On va voir l’avion qui vient d’être abattu, mon commandant.’
- ‘Qu’allez-vous faire là? Arrêter le personnel? Et comme ça, sans armes et sans casque? N’oubliez pas que c’est la guerre maintenant et qu’il convient d’être prudent. Votre curiosité sera vite satisfaite. Vous en verrez encore plus que vous ne désirez.’

Het was waar natuurlijk. Ik schaamde me een beetje. We waren echter ook nog schachtjes op het gebied van oorlog.

Ik vergezelde de commandant naar onze P.C. en legde hem uit dat zonder verwijl een postcheque diende uitgeschreven te worden voor de menage. Hetgeen dan ook werd gedaan. De commandant vertelde mij echter dat, ingeval de kas moest leeg geraken voor wij het geld ontvingen, ik gerechtigd was me door opeising alles aan te schaffen wat nodig was. Dit is dan ook de manier waarop gedurende bijna geheel de oorlog onze aankopen werden gedaan. De cheque heeft inderdaad nooit zijn doel bereikt, want de camion waar hij in zat viel twee dagen later in handen van de vijand. Van toen af is het opeisingsboekje ons enig betaalmiddel geworden.

Rond de middag passeerde een kolom Franse gemotoriseerde troepen. Terwijl wij hun materiaal stonden te keuren verschenen twee Duitse vliegtuigen boven ons met schijnbaar geen al te vriendschappelijke bedoelingen tegen de kolom. Deze stopte en het afweergeschut trad langs alle kanten in werking. Wij volgden vol belangstelling de vlucht van de vliegtuigen. Voor, nevens en achter hen tekenden de ontploffende obussen zwarte cirkeltjes tegen de blauwe lucht af. Toen verwijderden de vliegtuigen zich snel.

- ‘Un beau tir’, merkte een Franse soldaat op.

In de namiddag tegen drie uur kwam het bericht dat we gingen vertrekken. Alles werd terug ingepakt en we trokken verder. Onze bestemming was Oplinter, een dorpje in de nabijheid van Tienen. Onderweg werden wij herhaaldelijk door grote formaties vliegtuigen overvlogen. We voelden allen dat er een geurtje in de lucht was.

Ons voorgevoel had ons niet bedrogen. Even voor Tienen stopte de kolom. Een groot aantal vliegers hing boven ons hoofd. Iedereen steeg uit een keek toe. Toen ontbond plotseling de formatie zich. De vliegers zwenkten om beurt opzij en doken omlaag. Gekomen tot op enige honderden meter hoogte, richtten zij zich op en klommen terug omhoog. Maar op dat ogenblik deed zich een ontploffing horen en we zagen een rookzuil opgaan op het vliegplein, een paar honderd meter van ons af. Dat was onze kennismaking met de beruchte Stuka's, de duikbommenwerpers.

En na het eerste vliegtuig kwam er een tweede, toen een derde, toen een vierde, en zo ging het voort tot we ze niet meer konden tellen. Allen wierpen op dezelfde manier hun bommen uit. De hemel was zwart van de machines, en uit de grond stegen fonteinen van rook en stof op, terwijl de lucht vervuld was met het hels lawaai van de ontploffingen en het geronk en gefluit van de vliegtuigen. Een panische schrik beving allen. Het werd een 'sauve qui peut'. Iedereen rende weg in de weide en het koren. We legden ons plat op de buik, met het gezicht tegen de grond, die trilde en sidderde van het geweld van de ontploffingen. We dachten toen allen dat ons laatste ogenblik geslagen was ...

Dit duurde zo ongeveer een half uur, of misschien wel een uur, ik weet het niet meer. Toen vertrokken de vliegtuigen één voor één, ontlast van hun bommen. Toen werd het ineens verbazend stil. We stonden op en keken om ons heen. Overal ont-dane gezichten. Voor ons lag het vliegveld van Tienen en verder de stad zelf. Overal steeg rook en vlammen op. Het vliegveld was omgeploegd als een akker, met vernielde en ingestorte hangars en enige brandende vliegtuigwrakken. De huizen, gelegen nabij het vliegplein, waren bijna allen min of meer vernield. Onze eigen kolom, waarvan wij de achterhoede vormden, werd ons aan het gezicht onttrokken door een bocht van de weg. Wat daar gebeurd was, wisten wij nog niet. Bij ons was iedereen ongedeerd.

Later vernamen wij dat onze kolom er goed afgekomen was. Er was een camion vernield en enige licht beschadigd en er was een dode te betreuren. Het doel van de aanval was het vliegveld en de stad Tienen zelf. Onze kolom bevond zich daar geheel toevallig en één van de vliegers had, na het volbrengen van zijn taak, de kolom even aangevallen met het voornoemde resultaat.

Dat was onze eerste echte kennismaking met de oorlog. Tot op dat ogenblik was alles nog onwezenlijk en ver. Nu 'wisten' wij. De ware betekenis, de echtheid van wat gebeurde, drong eerst dan tot ons door. Toen wij in levensgevaar verkeerden, kwam dit bewustzijn tot ons.

Later hebben wij nog dikwijls bombardementen doorgemaakt en heel wat verschrikkelijker dingen gezien. Maar toen waren wij gehard en liet het ons koud. Enkelen konden geen ogenblik gedurende heel de oorlog deze schrik van zich af zetten, maar de meesten waren, evenals ik, na deze vuurdoop gelouterd. Die dag, de tweede van de oorlog, had ik de 'cafard', en 's avonds had ik die nog, toen weer onrustbarende formaties vliegtuigen rondcirkelden en allerlei deprimerende berichten de ronde deden. Toen leek ons de mededeling, dat de vijand Tongeren had bezet en heel het Albertkanaal langs achter bedreigde, een verschrikkelijk, onoverkomelijk onheil. Toen we hoorden dat onze zending was, aan de Gete de aftocht van de legers van het Albertkanaal te dekken, waren wij geheel 'down'. Inderdaad, zolang de mobilisatie duurde geloofde iedereen vast aan de onneembaarheid van deze stelling. Twee dagen oorlog waren voldoende om deze hoop in rook te zien verzwinden.

Wat eveneens sterk terneerdrakkend werkte, was het volkomen gemis aan luchtsrijdkrachten van de geallieerden. Gedurende die twee eerste dagen had niemand van ons één enkel Belgisch, Frans of Engels vliegtuig in het uitspansel gezien. De Duitsers beheersten volledig de lucht en welk de uitwerking hiervan was, hadden we allen van nabij kunnen vaststellen.

Toen we in Oplinter aankwamen vernamen wij dat het Peloton 'buiten gelid' gedurende de nacht of tegen de morgen een weinig achteruit zou trekken, daar verondersteld werd dat aan de Gete heftig zou gevochten worden. Wat dan later ook inderdaad waar bleek te zijn.

Als bestemming werd opgegeven 'Attenrode-Wever' en als hartversterking vernamen wij dat daar eveneens een vliegveld was.

Ik heb de hele nacht niet geslapen. Wij verwachtten elk ogenblik te zullen moeten vertrekken. Dit gebeurde echter eerst bij het krieken van de dageraad.

3. De Slag aan de Gete

12 mei

Toen ik onder het rijden, zodra het lichter was, mijn kaart open plooiden om na te gaan hoe we moesten rijden om onze plaats van bestemming te bereiken, bemerkte ik dat de afstand die ons scheidde van Attenrode-Wever niet groot was, maar toch min of meer verwijderd van de gevechtzone. Wij lagen weliswaar bij een vliegveld, maar ik nam het thans weer optimistisch op. De warme kop koffie, die ik van de inwoners van Oplinter had gekregen alvorens we vertrokken, had koude, slaap, 'cafard' en slecht humeur na een slapeloze nacht, met een slag weggeveegd. Ik was het ergste voorbij. Mijn periode van moedeloosheid was over en ze zou gelukkig niet meer terugkeren tijdens de oorlog. Dikwijls heb ik jongens gezien, die het ook kwaad hadden en ik wist hen te troosten, daar ik zelf de ziekte had doorgemaakt. De dag beloofde weer even schitterend te worden als de twee vorige. Een krachtige zon slorpte de nevel op en veegde de lucht schoon. 't Zal weer een hoogdag worden voor de vliegers', dachten we.

Te Attenrode-Wever installeerden we ons in een soort parkje, behorend aan een kasteel. Wij lagen vlak bij het vliegplein, maar toen wij dit gingen bezichtigen, viel het resultaat ons nogal mee. Er waren op heel het veld slechts een drietal vliegtuigen aanwezig, die ons dan nog onbruikbaar toeschenen. Het leek ons niet de moeite voor de Duitsers om hier te komen bombarderen, wat ze dan ook niet gedaan hebben. Daar de parachutistenschrik de overheid scheen te pakken te hebben, werd toch die avond voor alle zekerheid maar een wacht aan het vliegplein geplaatst.

In de namiddag kwam de commandant ons bezoeken. Ik vernam dat wij hier zouden moeten blijven, zolang het regiment aan de Gete stand hield. Onze opdracht was, om samen met enige andere regimenten, de aftocht van de legers van het Albertkanaal te dekken, welke stelling geheel door de langs Eben-Emael doorgebroken Duitse troepen langs achter bedreigd werd. Deze troepen waren reeds Tongeren en Sint-Truiden binnengerukt en stonden nu voor Tienen, waar ze door ons moesten tegengehouden worden. De commandant voegde erbij, dat zodra de strijd in volle gang was, het ravitailleren van de manschappen enkel 's avonds mocht gebeuren, na zonsondergang.

Intussen was er schaarste gekomen in de keuken, daar de vorige dag geen vlees of brood was aangekomen van de intendance-dienst. Ik raadpleegde de administratie-officier van de Groep, die me zegde, dat ik dit geval gerechtigd was me door opeising van het nodige te voorzien.

Ik besloot er dus maar op uit te trekken. Gewapend met pistool en opeisingsboekje, vertrok ik per camion, vergezeld van den Bert, onze kok, op zoek naar vlees en brood.

Ik had me voorafgaandelijk bij de commandant ingelicht over de toestand aan het front. Men had me aangeraden me niet in Tienen te begeven, daar de Duitse troepen zich daar in de onmiddellijke nabijheid ophielden.

Hoe ik echter zocht in al de omliggende dorpen, nergens was één van de beide artikelen te vinden. Ik besloot het er toen maar op te wagen, en naar Tienen te gaan. Daar zou wel voldoende voorraad zijn. Zo trok ik de stad binnen. Ze was reeds geheel door de militairen ontruimd en de meeste burgers hielden zich schuil binnenshuis of in de kelders. De straten lagen doods en verlaten. Overal vertoonden huizen de sporen van de bombardementen van vorige dagen. De eerste burger die ik tegenkwam, vroeg ik om inlichtingen. Hij gaf me enige adressen op van bakkers en beenhouwers.

Na echter geruime tijd rondgereden te hebben van bakker tot bakker, moest ik ten slotte alle hoop opgeven om daar aan brood te geraken. De meeste bakkers hadden hun winkel gesloten, deels door het gebrek aan meel, deels daartoe genoodzaakt door het afsluiten van de elektriciteit. De weinige bakkers die nog werkten, hadden nauwelijks genoeg meel in voorraad om de burgers te bedienen.

Met het vlees daarentegen had ik meer succes. Reeds in de tweede beenhouwerij die ik aandeed vond ik het nodige vlees. Den Bert koos er de beste brokjes uit en laadde ze op.

Terwijl ik op de toonbank mijn opeisingsbevel stond te schrijven, drong eensklaps het geronk van vliegtuigen tot mij door. Wij gingen kijken en zagen de zwarte silhouetten van de Duitse bommenwerpers in de lucht cirkelen. In de verte hoorden we de doffe slagen van de ontploffingen. De weinige burgers die zich nog op straat bevonden spoedden zich binnenshuis. Ik maakte haastig mijn bon af en we vertrokken om terug ons kantonnement te verwoegen. De camion was nog maar sinds kort herzien en bijgevolg in 'rodage', maar op dat ogenblik reed hij 'volle gas'. Intussen hoorden wij achter ons nog steeds de ontploffingen rommelen als de donder. Het was een pak van ons hart, toen we veilig terug in ons kantonnement waren. Ons doel was echter nog maar gedeeltelijk bereikt. We hadden nog steeds geen brood. Ik besloot dan maar om een deel van de reservebeschuiten te laten gebruiken.

Er schoot mij echter een idee binnen. De bakkers hadden geen meel. Maar de bloemmolens hadden er natuurlijk wél. Niets was dus eenvoudiger dan het meel bij de molenaar op te eisen, het ter beschikking van de bakker te stellen en hem een overeenstemmend aantal broden te laten bakken, tegen vergoeding van de onkosten.

Ik voerde dat plan nog de zelfde dag ten uitvoer. Ik eiste 200 kilos bloem op, bracht ze naar een bakker in de omgeving, en liet hem er tegen de volgende dag brood van bakken tegen 0,50 fr. per stuk. Onderweg eiste ik tevens boter op in een melkerij en aardappelen bij een groothandelaar.

Daarbij kwam nog, dat de zelfde dag de camion, die benzine aan de stellingen was gaan ronddelen, 600 eieren meebracht die geschonken waren door een boer. We waren dus voor enige dagen weer goed voorzien van levensmiddelen.

Zodra de avond viel, zocht ik mijn dekens bij elkaar en installeerde mij achter in de camion, waarvan de lading, hoofdzakelijk bestaande uit toerustingsvoorwerpen en kledingsstukken, een betrekkelijk zacht bed vormde. Dat was mijn eerste goede nachtrust sinds het uitbreken van de oorlog.

13 mei

Het was 8 uur toen ik ontwaakte. Ik had lekker geslapen, zonder eenmaal wakker te worden, alhoewel ik me niet eens uitgekleeed had. Het was eens te meer een mooie zomerdag. Het was heerlijk warm en ik waste mij in open lucht onder de verkwikkende zonnestrallen.

Allen zagen er trouwens opgewekt uit. Van de veldkeuken woei de geur van koffie ons tegemoet. Toen ik ontbeten had besloot ik enige foto's te nemen. Ik had mijn apparaat bij en had nog een bijna gans ongebruikte film. Er waren genoeg belangstellenden die wensten op de gevoelige plaat te komen. Ik nam een paar kiekjes met onze camion als achtergrond.

Er gebeurde die dag niet veel bijzonders. 's Namiddags ging ik mijn broden halen bij de bakker, waarbij ik onderweg een keer verplicht was de camion onder de bomen te zetten, toen een formatie vliegtuigen ons overvloog.

Die dag werd er hevig gevochten aan de Gete. Van 's morgens tot 's avonds dreunde het kanonvuur. Onze troepen hielden echter stand en dit precies op dezelfde plaats waar ons regiment zijn eerste gevecht leverde tijdens de veldtocht van 1914-18, en toen de roemrijke slag van Orsmaal-Gussenhoven (eveneens aan de Gete) leverde. Thans, 26 jaar later, streed het 3de Lansiers weer op dezelfde plaats.

Tegen de avond bereikte ons het bericht dat wij zouden achteruit trekken. Onze taak was volbracht. Wij hadden de aftocht van het leger aan het Albertkanaal gedeckt en konden ons thans terugtrekken op onze tweede lijn, nl. de stelling die liep over Antwerpen, Leuven, Waver en Namen. Wij vernamen verder dat de 1ste Groep geen al te grote verliezen geleden had, maar dat onze 2de Groep er lelijk aan toe was. Deze was zodanig uitgedund, dat hij als eenheid niet meer in de strijd kon worden gebracht. Het overblijvende deel van deze groep werd van toen af toegevoegd aan het 1ste, 2de en 3de Eskadron, die, op deze wijze opnieuw aangevuld, voor de verdere strijd klaar waren.

4. De Aftocht

14 mei

Het was rond 1 uur 's nachts toen wij Attenrode-Wever verlieten, na een onbeschrijfelijke warboel. Het was een pikdonkere nacht en geen lichtje mocht er aangestoken worden. In een klein dorpje, met smalle straatjes, verraderlijke grachten en bochtige wegeltjes, kwamen van alle zijden camions toegestroomd. Er moest gedraaid worden en in kolom gerangschikt. De één wou niet uit de weg gaan voor de ander. Men vloekte, men maakte ruzie, orders werden gegeven en mopperend uitgevoerd, of in het geheel niet. Dat duurde zo zeker een uur, alvorens kon vertrokken worden.

Daar we onderweg geen steek konden zien en geen licht mochten gebruiken, zelfs geen achterlicht of stoplicht, moest ik, zolang het donker was, op de treeplank van de camion staan en zo aan de chauffeur zeggen hoe hij moest rijden, wanneer hij moest vertragen, versnellen, enz. Die nacht zijn er dan ook enige ongelukken gebeurd.

Vroeg in de morgen kwamen wij te Erps-Kwerps aan. Mijn eerste werk, zodra de camion onder een boom gecamoufleerd stond, was me eens flink te wassen om de slaperigheid te verdrijven. Toen ik aldus opgeknappt was en gegeten had, ging ik eens rondneuzen in het kantonnement. Ik kwam onderweg Coenen, onze onderofficier-boekhouder, tegen, die me het ontstellende bericht mededeelde dat de camion van het bureel met geheel zijn inhoud en de vier plantons die er in zaten, in panne achtergebleven was, en waarschijnlijk in handen van de vijand was gevallen. Enkel de chauffeur was terug. Deze verklaarde dat hij gedurende de nachtelijke rit op een gegeven ogenblik zijn voorganger had aangereden, waardoor zijn camion zodanig beschadigd was dat van verder rijden geen sprake meer kon zijn. Hij was dan uit de cabine gesprongen en op een andere camion gekropen, zonder zich nog verder te bekommeren over de inhoud of de passagiers van zijn eigen camion. Toen wij hem deze lichtzinnigheid verweten, antwoordde hij dat de camion waarop hij gesprongen was, een van de laatste van de kolom was, en hij bijgevolg geen tijd meer over had, indien hij het regiment niet wou verliezen.

Coenen was ontroostbaar over het verlies van het bureel, daar niet alleen alle administratieve stukken, papieren en registers, maar ook zijn gehele persoonlijke bagage aldus verloren was. Ik was door dit ongeluk mijn gehele boekhouding van de menage, kasboek, voorraadboek, facturen, registers van in- en uitgang van de toerustingsvoorwerpen en materiaal kwijt, voorts mijn chequeboek, de inhoud van de kas van de menage, die gelukkig nog maar heel gering was, en ook de brieven die

nog verzonden moesten worden, waartussen zich de postcheque bevond die naar het postchequeambt diende gestuurd te worden. We waren dus volledig zonder geldmiddelen, terwijl er zich op onze postchequerekening nog ruim 26.000 fr. bevond. Gelukkig had ik mijn opeisingsboekje op zak, hetgeen voortaan ons enige betaalmiddel zou zijn.

's Namiddags had een eigenaardig incident plaats. Ik bevond mij in de keuken, toen plots mijn magazijnier in loopspas kwam aangedraafd en mij buiten adem een geschiedenis vertelde, die hij nog eens duidelijk en nadrukkelijk moest herhalen alvorens ik er geloof aan hechtte. Hij zat, zo zegde hij, in de cabine van de camion, terwijl de vier andere passagiers zich op het graspleintje vlak daarnevens hadden neergevlid. Plots kwamen twee Belgische officieren opdagen, die in het Frans de vraag stelden aan deze mannen, wat zij daar verrichtten, tot welke eenheid zij behoorden, wat er in de camion was, enz. Eén van onze mannen, die een weinig Frans sprak, antwoordde, dat zij van het Peloton 'buiten gelid' waren en zich ophielden in de nabijheid van de camion zoals dit voorgeschreven was door de commandant. De beide officieren schenen hieraan geen geloof te hechten. Zij vermoedden klaarblijkelijk dat zij met Duitse valschermspringers te doen hadden en werden in hun mening gesterkt door het feit dat de camion zich op redelijk grote afstand van de overige troepen bevond en dat de mannen geen Frans verstonden, uitgezonderd één, die dan nog met een accent sprak. Zij lieten twee soldaten van hun regiment komen, die zich met de bajonet op het geweer voor onze mannen plaatsten en hen orders gaven mee te komen. Onze mannen, in hun eer gekrenkt, en in de mening dat zij op hun beurt met parachutisten te doen hadden, daar zij allerlei verdachte vragen gesteld hadden en zich van de wapens schenen te willen bedienen, trokken zelf hun revolver en zetten de veiligheid af, gereed om hun leven zo duur mogelijk te verkopen. Toen wierpen de twee vreemde soldaten zich op hen, gebruik makende van hun geweerkolven. Eén onzer mannen werd neergeslagen met een hoofdwonde. De anderen werden ontwapend en meegevoerd. Toen was mijn magazijnier mij in allerijl komen verwittigen.

Ik vond dat er maar één ding te doen was, de commandant er bij halen en door hem de identiteit van zijn mannen te bewijzen. Ik ging er dus onmiddellijk op uit. Ik vond de commandant in de P.C. van de majoor. Toen ik hem het geval had uitgelegd, kwam hij onmiddellijk mee. Toen wij ter plaatse aankwamen vonden wij daar, benevens de eerste personen, ook nog onze luitenant Casman, die samen met twee gendarmes was opgetreden ten voordele van onze mannen. Hij had zijn revolver getrokken en de twee officieren ontwapend. Maar toen men de zaak wilde liquideren, en naar de identiteitskaarten vroeg, bleek hij die zelf niet bij zich te hebben, zodat hij ook onder verdenking kwam te staan. De aankomst van onze com-

mandant maakte aan de zaak een einde. Er werden excuses uitgewisseld en alles werd in der minne geregeld.

's Avonds hebben wij weerwraak genomen, door een soldaat behorende tot hun regiment, die per fiets door de velden reed en beweerde zijn familie te zijn gaan opzoeken, tegen te houden, op te leiden en niet los te laten, alvorens wij de verzekering hadden gekregen van zijn officieren, dat hij in regel was.

Later in de namiddag kregen wij nog een bombardement. Enige Duitse vliegers kwamen bommen werpen op een spoorweg in de nabijheid. Wij kropen in een schuilplaats, vlak bij onze camion. Enkel Charel Serneels, de kleermaker, bleef staan kijken. Enige seconden nadat de eerste bom was ingeslagen, dook een schim in de abri, niet op de gewone wijze langs het laddertje, maar met de kop naar beneden, zoals men een duik maakt in het water. 't Was Charel, bleek van schrik.

- 'De camion beefde als een riet door het geweld van de ontploffing', legde hij uit.

De andere bommen vielen echter verder, zonder ons te verontrusten en na een poosje verwijderden de vliegers zich.

Tegen de avond begon ik een plaatsje te zoeken om te slapen. Daar het nog steeds mooi en warm weer was, besloot ik de nacht in open lucht door te brengen. Mijn oog was gevallen op een veld, waar gegolfde eternitplaten als beschutting over de veldvruchten stonden. Ik zocht de boer op en vroeg hem of ik enige van die platen mocht gebruiken om mij een abri te maken voor de nacht. Hij gaf mij hiertoe gewillig zijn toestemming.

Die nacht sliep ik heerlijk, ondanks een onafgebroken trommelvuur van de artillerie, dat tot in de morgen aanhield.

15 mei

Ik ontwaakte reeds vroeg in de morgen. De kille ochtenddauw doordrong alles, strozak, klederen en dekens. Ik kreeg kou en kon de slaap niet meer vatten. De Gust, mijn magazijnier, die nevens mij lag, was ook wakker.

- 'Koud hé?'
- 'Geweldig. Ik wou dat ik iets warmes te drinken had.'
- 'Waar kun je dat op dit ogenblik vinden? 't Is nauwelijks half zes.'
- 'Hierover in dat café zijn ze misschien al wakker. Op de buiten staan ze nogal vroeg op. We kunnen eens vragen of we geen tas koffie kunnen krijgen.'

Ik vond het goed. We stonden op en gingen het bedoelde huis binnen. De deur stond open en we dachten bijgevolg er volk aan te treffen. Er was echter niemand te bespeuren en we wilden niet roepen om de bewoners niet te wekken. We keerden dus maar op onze stappen terug. Daar het nog te vroeg was om op te blijven, namen wij onze dekens en installeerden ons achter in de camion, waar we van de kou geen last meer hadden.

Het was rond half acht toen men me wekte. Ik hoorde de opgewonden stem van onze chauffeur:

- 'Kom eens gauw kijken, de bewoners hebben het dorp ontruimd. Overal zijn de soldaten aan het plunderen.'

Dat was iets nieuws. Plunderen! Het woord klonk me vreemd in de oren. Het was één van de tot nu toe onbekende facetten van de oorlog.

Toen ik buiten trad en rondkeek, drong het afschuwelijke van het geval schrijnend tot me door. Overal liepen soldaten rond, opgewonden door de koorts van een nieuwe ziekte. Ze hadden van alles in hun armen: flessen wijn en bier, ondergoed, dozen chocolade, sigaretten, kistjes sigaren en allerhande eetwaren. Het was nog erger dan dronkenschap. Sommigen evenwel waren wérkelijk dronken. Ze hadden alle mogelijke hoofddekseis op: oude vrouwenhoeden, strooien hoeden, kindermutsen, enz. Was dát de oorlog, de heilige kruistocht voor het Vaderland?

Men riep mijn naam. Ik draaide mij om. Het was de Gust.

- 'Kom eens kijken hierover in het café waar wij deze morgen zijn binnengewees.'

Ik ging. Het was afschuwelijk. Enige uren tevoren was alles er nog netjes en ordelijk. Nu was het of er een tornado was doorgegaan. De kasten waren opengebroken, de inhoud over de grond uitgespreid, half verwoest en vertrappeld. Er lagen gebroken potten, eetwaren, halflege flessen en kleergoed. De schabben waren leeggehaald. Enkele pinten had men tegen de muur verbrijzeld... Een soldaat dook op langs de keldertrap. Hij had een kapotte bolhoed op het hoofd en enige flessen onder de arm. Het was er geen van ons regiment. Hij was dronken.

- 'Ils ont tout vidé, les salauds!' riep hij met dikke tong.

Toen waggelde hij heen. Ik keerde mij om en liep buiten. Ik walgde ervan. Buiten duurden de plundertoneeltjes voort. Den Bert, onze chef-kok, kwam op mij toe. Hij sprak me aan.

- 'Wij moeten zorgen dat wij er ons deel van krijgen, zei hij. De Chasseurs en Artilleurs zijn bezig de kruidenierswinkels leeg te plunderen. Ze gaan rond met hun camion en laden alles op wat eetbaar is. Als we ons niet spoeden, blijft er niets meer over. Er zijn massa's zaken die we best zouden kunnen gebruiken: koffie, suiker, zout, boter, conserven, enz.'

- 'Ik vind het geen erg mooie praktijk om op die manier te werk te gaan', antwoordde ik.

- 'We moeten pakken wat er te krijgen is', oordeelde den Bert, niet zonder grond.

Ik zou nooit vanzelf op het gedacht gekomen zijn, maar toen ik die andere kerels te werk zag gaan, leek het me toch, dat wij onze kans ook maar moesten aangrijpen. In feite heeft hij gelijk, dacht ik. Indien het plunderen gebeurt voor de keuken, dus voor het algemeen welzijn, is het te verdedigen. Temeer daar het dorp ontruimd is en waarschijnlijk binnen korte tijd door de vijand zal bezet worden. We doen dus niemand schade en beletten dat de vijand deze voorraden buit maakt. Dat argument gaf de doorslag.

- 'Nu, vooruit dan maar', zei ik tot den Bert. 'Maar let er op, dat enkel eetwaren genomen worden en dat er niet voor persoonlijk gebruik wordt gestolen, en vooral geen verwoestingen.'

Zo ging den Bert er op los met zijn mannen. Zij brachten inderdaad prachtige voorraden levensmiddelen mede, maar ongelukkig ook wijn, zodat zij 's avonds allen dronken waren.

Heel die dag woedde de plundermanie. Tegen de avond was het gedaan, omdat

toen alles leeggeplunderd was. Wat me verwonderde, was dat de officieren deze schandelijke plunderpartijen niet verhinderden. Was de discipline in ons leger dan zo ontaard, dat de officieren het de mannen niet durfden verbieden? Indien vanaf het eerste ogenblik ingegrepen was, zou dit alles nooit gebeurd zijn. De meeste mannen zouden er eenvoudig nog niet eens aan gedacht hebben. Het was genoeg, dat enige laaggezonden sujetten er mee begonnen, om de ziekte voor allen aanstekelijk te maken.

's Namiddags werd ons via de radio de capitulatie van Nederland bekend. Het werkte vreselijk deprimerend op de moraal van de manschappen. Ze lieten de kop hangen en hechtten geloof aan allerlei onzinnige geruchten die de ronde deden. Voortaan moesten ik en de enkelen die het hoofd koel hielden, hun moed inspreken en hun die fantasiegeruchten uit het hoofd praten. Men vertelde o.a. dat we omsingeld waren, dat Antwerpen was ingenomen, dat de terugtocht was afgesneden, enz. Niemand wist eigenlijk van waar die geruchten opdoken.

Tegen de avond, toen ik onverschillig in de verte tuurde, zag ik plots één van de antennes van Veltem, die enige kilometers verder stonden, wankelen en omvallen. Enige ogenblikken later volgde het geluid van de ontploffing. Een poosje daarna zag ik antenne nummer twee vallen en toen nummer drie. Zo waren alle drie de reusachtige ijzeren torens neergehaald.

Toen de duisternis ingetreden was, bereikte ons het bericht van het vertrek. Het zou dus weer een nachtelijke rit worden. Ik had er niet veel mee op, daar verscheidene chauffeurs dronken waren. Rond 23 uur moesten wij ons in kolom zetten. Deze bewerking liep heel wat beter van stapel dan twee dagen tevoren te Attenrode-Wever. Nu was er veel meer ruimte om te manoeuvreren dan toen.

Zo bleven wij op orders staan wachten. Ik zette me aan de boord van de weg en keek in de verte. Enige honderden meter van ons stond een Belgische batterij zware artillerie. Zij hield, samen met andere batterijen verderop, een trommelvuur. Het was een gerommel en gedonder dat horen en zien verging. De horizon stond in vuur en vlam. Vlakbij laaide bij elke losbranding een vlam op die de omgeving spookachtig verlichtte.

Rond 1 uur kwam het bericht, dat we niet moesten vertrekken en terug naar onze standplaatsen moesten rijden. Men vloekte. Moesten wij daarvoor onze nachtrust opofferen? Zo goed het opstellen van de kolom was gegaan, zo slecht ging de ontbinding. Alle voertuigen moesten gedraaid worden. Daar de weg daarvoor te smal was, moesten we naar het kerkplein doorrijden, waar het draaien kon geschieden.

Hier begon het mooie leventje. Allen waren haastig en versperden elkaar de weg, zodat het wel driemaal zolang duurde, dan wanneer alles ordelijk was gegaan. Tegen 2 uur waren wij eindelijk terug op onze oude plaats geïnstalleerd. Vlug strekte ik mij achter in de camion uit, om mijn verloren nachtrust in te halen.

16 mei

Er gebeurde die morgen niet veel bijzonders. Wij waren slechts getuigen hoe in de verte een vliegtuig brandend door het afweergeschut werd omlaag geschoten.

Tegen de middag kwam nogmaals het sein tot vertrek. Ditmaal was het ernstig en we vertrokken met bestemming Oost-Vlaanderen, naar een nog nader te bepalen plaats. Gedurende de rit kwamen wij dichte drommen vluchtelingen tegen, waarvan vele uit het Antwerpse. Zij, die te voet voorttrokken, wekten aller medelijden op. Zij vervoerden hun bezittingen in kinderwagens, zelfgemaakte karretjes van zeepkisten, enz. Sommige droegen daarbij nog kleine kinderen op de arm of op de schouders. Maar bovenal waren de ouderlingen nog het meest van al te beklagen.

Onderweg vernamen wij dat onze bestemming Saffelare bij Gent was. Het was ons op dat ogenblik nog niet echt duidelijk wat wij daar gingen doen, schijnbaar zo ver van het front. Maar we maakten er ons niet druk om. We waren blij eens even te kunnen uitblazen op een kalmer plaatsje.

Laat in de namiddag eerst kwamen wij in Saffelare aan. Wij stelden onze camions en motors verdekt op, een weinig buiten de kom van het dorp. Hierbij kwam aan het licht dat we onze tweede camion van de keuken kwijt waren, nl. deze waarop zich ketels, potten, kruiken en alle bijbehoevingen bevonden. Deze camion werd bestuurd door dezelfde soldaat die reeds de camion van het bureel had kwijtgespeeld. We voedden nog de hoop dat hij 's anderendaags het kantonnement zou vervoegen. Deze hoop bleek later echter ijdel te zijn. Nooit hebben wij camion of chauffeur teruggezien en gans het overige deel van de oorlog hebben wij ons met zeer beperkt en onvoldoende materiaal moeten behelpen.

Die avond hadden wij konijn voor supper. Gedurende de rit had Charel een gestroopt en gekuist konijn gekregen van een inwoner uit een dorp waar wij even stilgestaan hadden. Wij maakten het klaar in een nabije woning en hadden een heerlijk avondmaal. Onze chauffeur ontbrak nochtans op het festijn, en toen ik navraag deed, bleek dat hij, van zodra wij aangekomen waren, ergens een fiets had geleend en naar huis was gereden, te Hemiksem. Hij had beloofd 's anderen-

daags 's morgens reeds terug te zijn. Ik was ontstemd over dit gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel. Hij wist even goed als ik, dat men in deze tijden elk ogenblik order kon krijgen om te vertrekken. Hij had weliswaar zijn contactsleutel achter gelaten, maar ik zou, niettegenstaande dit, grote moeilijkheden gehad hebben om een geschikte chauffeur te vinden. Gelukkig bleek mijn vrees ongegrond en 's anderendaags 's morgens was hij reeds present vóór ik wakker was. Toen ik hem op het gevaarlijke van zijn onderneming wees, antwoordde hij, dat het hem speet, maar dat de verleiding om zijn ouders te gaan bezoeken, te sterk was geweest.

17 mei

Toen ik 's morgens wakker werd, stond de zon al hoog in de hemel te gloeien. Het was reeds bij achten. Het was een heerlijke en kalme nacht geweest en ik had mij de luxe gepermitteerd, voor de eerste maal sinds het begin van de oorlog, me van schoenen, tiges, broek en vest te ontdoen, alvorens me slapen te leggen.

Er zou die morgen een begrafenis plaats grijpen. De afgestorvene was luitenant P. Hij was niet van ons eskadron en het fijne van de zaak weet ik niet. Er deden verscheidene praatjes de ronde en iedereen hield er zowat een eigen mening op na. De meest verspreide versie luidde dat de luitenant neergeschoten was, zonder de minste reden, door een Franse officier. Sommigen voegden hieraan toe dat het zou gebleken zijn dat deze laatste gek was geworden en nog verscheidene andere moorden zou hebben begaan. Anderen beweerden dat hij neergeschoten zou zijn in een twist met een Franse officier, ontstaan doordat deze het Belgisch Leger kleinerde. Nog anderen beweerden kort en goed dat hij zou neergeschoten zijn omdat hij een spion was. Dit laatste kan ik echter niet aannemen. Hoe dan ook, de luitenant zou met militaire eer begraven worden, in tegenwoordigheid van de korpsoverste. De plechtigheid duurde niet lang. Na het trompetgeschal trok de korte stoet voorbij. De korpsoverste en een tiental officieren stapten achter de lijkbaar. De atmosfeer stemde ons neerslachtig. Dat in de oorlog de dood allen beloerde, wisten wij reeds, maar dat de kogels niet alleen van de tegenstander kwamen werkte ontmoedigend.

Een blijde gebeurtenis deed echter spoedig mijn stemming omslaan. Toen ik me terug naar onze standplaats begaf, ontmoette ik soldaat Van Hooydonck, die me tegenhield en me vertelde dat hij enige dagen tevoren thuis was geweest in Antwerpen en bij die gelegenheid mijn vader had gesproken. Alles was toen nog in orde thuis, en het verheugde me dat mijn familie op die manier had vernomen dat er mij op dat ogenblik nog niets overkomen was, hetgeen de Stan natuurlijk ten stelligste had verzekerd.

Ik keerde met versterkt gemoed terug naar mijn camion. Die morgen gebruikte ik verder om de mannen de camion te laten camoufleren met verse takken en tevens de inhoud af te laden en netjes terug op te stapelen, hetgeen wel nodig was geworden, door het slapen in het interieur van de camion.

's Namiddags kwamen onze verloren gewaande schapen terug, t.t.z. onze vier plan-ton-bureau's, die in de nacht van 13 op 14 mei achter waren gebleven met hun camion. Hun eerste woorden waren verwensingen aan het adres van hun chauffeur, die hen zo schandelijk in de steek had gelaten. Zijn afwezigheid heeft hem toen van een hardhandige tuchting gered.

Hun wedervaren luidde als volgt. Zij lagen die nacht gedurende de rit achterin de camion te slapen. Zij werden gewekt door een lichte schok. Zij bleven liggen luis-teren, zich afvragend, wat dat wel kon betekenen, maar kort daarop verdween het geronk van de motoren en alles werd stil. Ongerust geworden, stapten zij uit en za-gen dat hun camion aan de kant van de weg stond, door de chauffeur verlaten. De radiator was lichtjes ingedrukt, maar er haperde niets aan de motor. Zij bemerkten echter tot hun schrik dat de kolom onherroepelijk voorbij was. Dat maakte hun toe-stand ernstig. Zij wisten best dat wij de achterhoede vormden van het leger en dat de vijand kort bij was. De contactsleutel was van de camion afgenomen en daar het een model V8 was, was hierdoor de stuurstang geblokkeerd. De mogelijkheid, hoe gering ook, om zich door een andere camion te laten voorttrekken, was hierdoor dus uitgeschakeld. Toen plots weerklonken schoten. De vijand zat hen op de hielen. Er viel geen tijd meer te verliezen. Alles, tot zelfs hun bagage, diende achter gela-ten te worden, indien zij hun leven wilden behouden. Zo trokken zij dus verder in geforceerde mars. Onderweg vonden zij een gesprongen brug over een in de diepte liggende spoorweg. Na veel moeilijkheden en gevaar bereikten zij alle vier, Bob, Ivo, Toine en John, de veilige zone. Slechts na vier dagen zoeken konden zij terug het regiment vervoegen.

Tegen de avond gaf men bevel alles gereed te maken voor het vertrek. Ik vernam dat wij Zeeuws-Vlaanderen zouden binnentrekken. De kolom werd gevormd en we wachtten... Rond half twaalf liet de commandant ons weten dat we, in afwachting van het vertrek, dat nog verscheidene uren kon uitblijven, mochten slapen. De mannen lieten zich dit geen tweemaal zeggen. Zij strekten zich overal uit waar zij een plaatsje konden bemachtigen, in de camions, in de 'side-cars', op de motors, enz. Ik beproefde te slapen in de cabine van de camion, al zittende. De eerste ogenblikken leek de pose goed, maar toen deed het pijn hier, dan weer daar, ik kreeg kramp in mijn benen en toen ik even insluimerde, bonkte ik met mijn hoofd tegen iets hard. Toen had ik weer een slapende voet en tenslotte kreeg ik kou, want de ruit van het portier was stuk. Ik had erge vaak en er was geen mogelijkheid om

in slaap te geraken. Ik besloot toen maar wat te gaan rondwandelen.

Het was een heldere nacht en duizenden sterren schitterden aan de hemel. Wat leek alles toch klein en laag op aarde in vergelijking met de onmetelijke grootte en grootsheid van het heelal. Ontelbaar waren de sterren en allen zo oneindig groot en daartussen dat onooglijk kleine aardbolletje, waar zich die microscopisch-onbeduidende mensjes op voortbewogen. En zij waanden zich toch zó groot, en het middelpunt van alles. Zij discuteerden, streefden naar macht, grootheid en onsterfelijkheid en begingen de grootste domheden, die ze trachtten goed te praten door er mooie en verheven namen aan te geven. Nu voerden ze weer oorlog en ontke-tenden machten, die hen zelf dreigden te vernietigen. Dat koppige, eigenwijze mensdom. Comediante, Tragediante! ...

Foei – nu werd ik nog bepaald sentimenteel ook. Schaam je toch! Ik stak een sigaret op. Bij het schijnsel van mijn aansteker keek ik op mijn horloge. Het was kwart over één. De tijd kroop vooruit. De nacht scheen eindeloos. Ik wandelde naar het hoofd van de kolom. Overall was het gesnurk van de slapers het enig hoorbare gerucht. Ik werd er jaloers door en de slaperigheid overviel me weer. Vooraan stond de auto van de commandant, waarin zijn ordonnans lag te slapen. In de P.C. van de majoor brandde nog licht. Voorlopig dus nog geen sprake van vertrek, concludeerde ik. Ik wandelde langzaam terug. Ik zou nog maar eens proberen te slapen. Ik kroop in de cabine en het gesukkel begon opnieuw. Insluimeren, wakker worden door een onzachte aanraking, weer even inslapen, wakker worden met een pijnlijke rug, of een slapende voet, of kramp in een been.

Zo kroop de nacht traag verder.

5. In Holland

18 mei

We vertrokken bij dageraad. De frisse wind die langs het raampje binnenstroomde verdreef snel mijn slaperigheid. De verplaatsing was niet erg groot. Onze bestemming was Axel in Zeeuws-Vlaanderen. We zagen het landschap geleidelijk veranderen. De grote vlakke weilanden, waarin op grote afstanden eenzame populieren en wilgen omhoog staken bekwamen stilaan een onloochenbaar Hollands karakter. Toen we door de Nederlandse dorpjes trokken, juichte de bevolking ons toe.

Rond 11 uur waren wij ter bestemming. Axel is een typisch Hollands stadje, niet-tegenstaande het slechts een tiental kilometer van de Belgische grens verwijderd is; netjes, opgeruimd en vrolijk met een soort deftigheid, met kleine sympathieke huisjes, rechte straatjes en goede kasseistenen of macadamwegen.

Wij zetten onze voertuigen in hoven, garages en hangars, aan de buitenzijde van het stadje. Vlakbij zag ik een fotograafatelier. Dit herinnerde er mij aan, dat ik nog enige opnamen vrij had op mijn filmpje. Het was schitterend mooi weer en ik kon ze dus terstond opgebruiken en laten ontwikkelen.

Toen de opnamen gemaakt waren, bracht ik het filmpje naar de fotograaf, die mij beloofde binnen enkele uren reeds de afdrukken klaar te hebben. Toen ik mij wat gewassen en opgeknapt had, ging ik met enige kameraden het stadje bekijken. We kochten sigaretten en gingen een pint drinken in een café. We stelden vast dat de prijs van het bier in Holland nog steeds niet gedaald was. Er waren enige Franse soldaten aanwezig, die dolblij waren iemand te ontmoeten waarmee ze converseren konden.

Nadien trokken wij op zoek naar een gelegenheid waar wij konden eten. Wij troffen een friethuisje aan, waar wij frieten met haring gingen gebruiken.

's Namiddags kregen wij onverwacht bevel om te vertrekken naar Zaamslag, een vijftal kilometer verder. Mijn foto's waren ongelukkig nog niet af en ik kon alleen de negatieven meenemen. De fotograaf beloofde mij echter mij 's avonds te komen opzoeken om de foto's te brengen. Ik heb hem echter niet meer weergezien.

Te Zaamslag installeerden wij ons in een uitgestrekte boomgaard. Keuken en camions waren uitstekend door de grote fruitbomen gecamoufleerd. Onze keuken was echter onklaar geraakt. De ovens waren doorgebrand en dienden onverwijld vervangen te worden. Ik nam een motor en ging op zoek naar een smid. Na lang over en weer rijden vond ik er een die bereid was het werk uit te voeren tegen 's anderendaags.

Ik ging 's avonds vroeg slapen, want de gevolgen van de slapeloze nacht deden zich gevoelen.

19 mei

Het was zondag. Een echte zondag, met een heerlijke warme zon in een effen blauwe hemel. Het zicht reikte ver, dankzij het vlakke Hollandse landschap. In het oosten zag ik in de verte dikke zwarte rookwolken omhoog stijgen. Ik keek op het kompas en de landkaart en kwam tot de ontstellende conclusie dat er geen twijfel over bestond of de rookkolom was afkomstig van de Antwerpse petroleumtanks. Het gaf een onaangenaam gevoel. Wat gebeurde er te Antwerpen? Werd de stad misschien gebombardeerd? De rook trok ieders aandacht en werd druk becommentarieerd.

Even later deed het gerucht de ronde, dat Antwerpen ingenomen was.

Wie het gerucht verspreid had wist niemand. Spoedig bleek echter dat het juist was, toen mij de algemene toestand aan het westelijk front bekend was. De Fransen waren in de streek tussen Namen en Sedan achteruitgeworpen en hadden de terugtocht aanvaard. Uit die oorzaak was ons leger verplicht de sterke stellingen die het bezette (de bekende 'IJzeren Muur') zonder slag of stoot te ontruimen en zich onder dekking van de achterhoeden terug te trekken. Op deze wijze dienden de belangrijkste provinciën en de steden Antwerpen en Brussel aan de vijand over gelaten te worden.

Wij waren echter reeds gehard door de tegenslagen en wij namen deze ongunstige berichten met stoïcijnse gelatenheid op.

In de voormiddag ging ik met vier kameraden een partijtje biljart spelen in Zaamslag. De strijd was spannend, maar ik trok aan het kortste eindje (ik had tegenslag wel te verstaan) en moest het gelag betalen.

Het verdere deel van de dag stond in het teken van de bevoorrading van de keuken. Na de verwarring van de eerste dagen was de intendance steeds regelmatig geweest en we hadden brood, vlees, suiker, koffie, zout, boter, enz. in toereikende hoeveelheid. Maar de twee laatste dagen waren de levensmiddelen, op vlees na, onvoldoende. Daar we echter van de meeste artikelen een betrekkelijk grote voorraad hadden, ontbrak het ons slechts aan boter (of margarine), geconserveerde groenten en brood.

Eerst reed ik per camion naar Terneuzen om boter en conserven. Zodra ik de stad bereikte, deed ik bij de burgers navraag naar een groothandelaar in boter of margarine. Het bleek dat wij er niet ver af waren. Ik begaf mij naar de aangeduide plaats. Het viel mee. Men maakte niet het minste bezwaar. Ik kon terstond 50 kilos margarine mee nemen. Ik was verplicht te betalen met een opeisingsbon. Ik had mij, alvorens te vertrekken, bij de commandant ingelicht, die me verzekerd had dat ik het volle recht had met een opeisingsbevel te betalen. De verrekening zou door middel van de Belgische consul geschieden. In hoeverre dit waar was, wist ik echter niet. De eigenaar van de zaak nam er gelukkig genoeg mee en bood mij zelfs nog een sigaar aan.

De aankoop van conserven berokkende mij evenmin last. De meeste winkels waren nog goed voorzien. Ook hier offereerde men mij een sigaar.

Ik had door al dat praten dorst gekregen en stelde de mannen voor een pot te gaan pakken. In het café vernamen wij het ontstellende nieuws dat er geen alcoholische dranken meer aanwezig waren in de hele stad. Daar relletjes ontstaan waren tengevolge van dronkenschap, had de militaire overheid bevel gegeven alle alcoholische dranken in de Schelde te werpen. Bier, wijn, jenever, enz., alles was weggegoten. Wij dienden dus onze dorst te lessen met een afschuwelijk glaasje limonade.

Bij mijn terugkomst in het kantonnement, vernam ik dat alle niet volstrekt nodige bagage diende achteruit gevoerd te worden naar Boekhout nabij Gent. Volgens deze schikking zouden de twee bagagecamions van de Pelotons Mitrailleurs en de camions van de T.S-en weg moeten. Men wou ook eerst mijn camion (die van het magazijn) wegvoeren. Ik heb mij er echter met hand en tand tegen verzet en heb dan ook verkregen dat hij mocht blijven, hetgeen ik mij nooit beklagd heb, want van de gehele oorlog hebben wij de weggevoerde camions niet weergezien. De omstandigheden hielpen mij, daar ik reeds bij mijn terugkeer uit Terneuzen panne aan de camion had gekregen. Eén van de trommels van de rem van het voorwiel was defect en liep warm. De chauffeur beweerde dat hij onmogelijk verder kon rijden zolang de herstelling niet was verricht. En daar deze zeker een dag in beslag zou nemen, en de kolom voor Boekhout terstond moest vertrekken, kon hij onmogelijk mee. Het zou trouwens onzinnig geweest zijn die camion weg te sturen, daar de ganse voorraad kledings- en toerustingsvoorwerpen, alsook de reserve-eetwaren zich daarop bevonden. Ik voorzag dat het zaakje slecht zou aflopen. De legerleiding had weer een vlaag van overdreven voorzichtigheid gekregen en oordeelde het nodig de overbodige bagage weg te voeren. Er is echter bij het leger geen overbodige bagage. Alles is er nodig. Waarom leidt men T.S-en op om, als het er gaat spannen, ze 25 km achteruit te sturen met al hun materiaal, zonder contact met de troepen, zodat zij bij de eerste verplaatsing voeling verliezen? Waarom is het nodig

stocks te hebben van kledings- en toerustingsvoorwerpen, als de manschappen er niet bij kunnen? Gelukkig heb ik het plan om die weg te sturen kunnen verijdelen. Gedurende de tien dagen die de oorlog reeds duurde, had ik nl. al tientallen gasmaskers, helmen, schoenen, enz. uitgedeeld aan hen die deze voorwerpen kwijt geraakt waren. Men stuurde eveneens de bagagecamions van de pelotons weg, waarop zich benevens de zakken van de mannen, ook nog munitie bevond.

De commandant beging toen nog de vergissing onze onderofficier-boekhouder met die camions mee achteruit te laten trekken. Alhoewel de archieven en documenten van het bureel niet meer bestonden, was er nochtans geen enkele reden dat hij de eenheid zou verlaten. Vanaf dat ogenblik is door die onbegrijpelijke handelwijze de administratie van het eskadron, die normaal door de onderofficier-boekhouder te verrichten was, door mij dienen waargenomen te worden, daar wij Coenen, evenmin als de rest, nog terug hebben gezien. Ons eskadron was het enige dat aldus had gehandeld en de administratie-officier van de Groep heeft als een bezetene gesakkerd toen hij hoorde hoe de boekhouder van het 3de Eskadron hem ontglipt was, daar hij nog verscheidene zaken met hem af te handelen had over soldij, lonen, enz. Daar Coenen echter niet terug verschenen is, vrees ik echter dat die zaakjes wel onopgelost zullen gebleven zijn.

Zoals we later vernamen, was deze paniekstemming vanwege de legerleiding te wijten aan het feit dat Duitse troepen het eiland Walcheren bezet hadden en dat andere kleine detachementen in onze richting oprukten. Tengevolge hiervan zouden wij ons 's anderendaags achter het kanaal Gent-Terneuzen verschansen, hetgeen de nieuwe grote verdedigingslijn van het Belgisch Leger zou worden.

Toen de kolom voor Boekhout weg was, ging ik er op uit om te Zaamslag aan broden te geraken. Ik had er ongeveer 300 nodig. Ik richtte mij rechtstreeks tot het gemeentehuis om daar de nodige adressen en eventuele machtiging te krijgen. Men gaf me daar vier adressen van bakkers op. Ik wendde mij tot de eerste en legde hem het geval uit. Hij was er blijkbaar niet erg mee ingenomen, maar toen ik hem vertelde dat het met medeweten van de gemeentelijke overheid was, dat ik hem dit verzoek deed, schikte hij er zich in en wilde het op zich nemen om 100 broden te bakken tegen 's anderendaags 's morgens. Hij legde mij de moeilijkheden uit, ontstaan ten gevolge van het afsluiten van de elektriciteit, waardoor alles veel meer tijd in beslag nam. Hij was verder bereid om met mij mee te gaan naar twee andere collega's om hen over te halen een zelfde prestatie als hij te doen. Deze onderhandelingen liepen goed van stapel en na enige discussie verklaarden dezen zich akkoord.

Met een gerust geweten zocht ik terug het kantonnement op, waar men tot mijn verrassing reeds bezig was alles voor het vertrek voor te bereiden. Alweer een slapeloze nacht dus!

Bij het vallen van de duisternis vertrokken we. Niemand kende de bestemming. Wij hebben toen bijna heel de nacht rondgereden, van links naar rechts gestuurd door orders, tegenorders, verkeerde orders, enz. In de stikdonkere nacht verloren de eskadrons voeling met elkaar en sommige delen van de kolom reden verloren. Men scheen volledig de kluts kwijt te zijn. Wij hebben die nacht zowat 40 km afgelegd om een etappe te doen, die in vogelvlucht 7 km was.

Ons nieuw kantonnement was Boerengat, een gehuchtje aan het kanaal Gent-Terneuzen, tussen Hoek en Terneuzen. We kwamen er aan tegen dageraad, halfdood van de vaak.

20 mei

Wij waren geïnstalleerd op een hoeve, vlak in de nabijheid van een batterij zware artillerie. Ik waste me eerst flink om de slaap te verjagen, waarna ik bij de bewoners eieren kocht en een omelet bakte. Maar nadat ik gegeten had, nam de slaperigheid dermate toe, dat ik besloot een uiltje te knappen in de weide. Het was buitengewoon mooi weer.

Ik haalde mijn deken en strekte mij uit in het gras, zoals velen trouwens reeds gedaan hadden. Het duurde niet lang of de slaap had zich over mij ontfermd.

Ik ontwaakte een uurtje later door een donderend geraas en het geweld van een ontploffing die de grond deed trillen. Ik keek, ineens klaar wakker, voor mij uit en zag, zowat 150 meter verder een stofzuil omhoog stijgen. Het geronk van een vliegtuig liet er geen twijfel over bestaan waar het gevaar vandaan kwam. Snel werd de weide door de slapers ontruimd. Ieder zocht een beschutte plaats om zich te bergen. Ik vlijde mij nevens een hooiberg neer en keek omhoog. Ik zag hoe het vliegtuig zich verwijderde na nog enige bommen afgeworpen te hebben, ditmaal op veiliger afstand van ons. Later heb ik vernomen dat tijdens dit bombardement onze luitenant Casman licht werd gewond.

Door dit luidruchtige incidentje was mijn slaperigheid op slag verdwenen. Een half uur later kwam de commandant opdagen om ons te melden dat we hier moesten verhuizen en onze camions wat verder van de gevaarlijke zone parkeren. Zo vertrokken wij opnieuw en installeerden ons zowat een kilometer verder, eveneens in de boomgaard van een boerderij.

Onderweg ontmoette ik de foerier van het Stafeskadron, die mij meedeelde dat hij een honderdtal nieuwe vesten voor mij beschikbaar had. Ik vernam tezelfdertijd dat er bij hen tijdens het bombardement ook een soldaat gedood was.

's Namiddags deelde de commandant mij mede dat men op de Staf had vernomen dat er zich in de stapelhuizen van Gent aanzienlijke voorraden levensmiddelen bevonden, die door de militairen vrij konden weggehaald worden voor de bevoorradings van de keukens. Hij raadde mij aan om te gaan kijken of er niets bruikbaar bij was. Ik nam twee motors met zijspan en vertrok, samen met de chef-kok.

Ik reeds langsheen het kanaal Gent-Terneuzen. Overal werkte men koortsachtig aan het aanleggen van loopgraven en putten. In de langs de dijk staande huizen en gebouwen werden schietgaten gekapt. De bruggen waren opgeblazen en de binnenscheepen tot zinken gebracht of in brand gestoken. De smeulende rompen getuigden hier nog van. De verschillende regimenten en korpsen stonden dicht naast elkaar opgesteld en de hele stelling gaf de indruk met succes verdedigbaar te zijn.

Ik geraakte echter niet tot in Gent. Halverwege kreeg mijn motor panne. Er haperde iets aan de ontkoppeling en ik was verplicht hem te doen voorttrekken. In deze omstandigheden was het niet mogelijk de reis voort te zetten. Ik maakte dus maar rechtsomkeer en traagjes reden wij terug naar ons kantonnement.

21 mei

Ik ontwaakte 's morgens door de felle zonnestrallen die in de camion drongen en mij vlak in het gelaat schenen. Ik richtte mij op, rekte mij uit en begon met langzame, nog slaperige bewegingen mijn broek, schoenen en tiges aan te trekken. Ik had lekker geslapen, aan een stuk door, geheel de nacht. Toen ik aangekleed was, vouwde ik mijn dekens op en kroop naar de uitgang van de camion. Dat was een delicaat manoeuvre, want ik moest over de Charel, den John en de chauffeur kruipen, die nog lagen te slapen. Ik deed het zo voorzichtig mogelijk, 1° om niet met mijn hoofd tegen het plafond te stoten, want er was hoogstens één meter ruimte; 2° om de slapers niet te wekken, wat niet lukte, daar een onvriendelijk geknor en gebrom duidelijk te kennen gaf dat ik op hun ledematen getrapt had.

Toen ik buiten sprong, moest ik met de ogen knipperen tegen het felle zonlicht. Het zou weer een mooie dag worden. De hemel was doorschijnend blauw. De morgennevel trok snel weg onder de warme zonnestrallen. Nadat ik mij aan de ouderwetse waterput had gewassen, ging ik naar de keuken een brood halen en keerde terug naar de camion. Ik moest nu opnieuw over de slapers heen kruipen om bij mijn valies te kunnen die vooraan in de camion lag, en waar boter en andere mondvoorraad in stak. Een dof gesakker en gekreun steeg van onder de dekens op,

waarna een hoofd te voorschijn kwam, getooid met een nors gezicht, verwarde haren en slaperige ogen.

- 'Wat ligt gij al zo vroeg rond te spoken?'
- 't Is zeven uur.'
- 'Welke fatsoenlijke mens staat er nu zo vroeg op? 't Is nog bijna nacht.'
- 'Morgenstond heeft goud in de mond, jonge man.'
- 'Wel bekomme het je.' En het hoofd dook terug onder de dekens.

Ik zocht naar mijn valies en bemerkte tenslotte dat de Gust er met zijn kop op lag. Ik porde hem wakker en trok de valies onder zijn hoofd weg.

- 'Wanneer sta jij op, zeg? Het is al half tien', riep ik hem toe.

Dat maakte meer effect en hij begon zich aan te kleden, terwijl ik mijn ontbijt nuttigde.

In de loop van de voormiddag kwam een estafette mij een briefje brengen van de Staf, waarin men mij verzocht naar de P.C. van de majoor te komen. Ik vroeg hem of hij wist waarom. Daar was hij niet van op hoogte. Wel vertelde hij me dat hij een dergelijke mededeling aan de foeriers van het 1ste en 2de Eskadron moest overmaken.

Ik liet mij door een solist ter plaatse brengen. Daar vernam ik waar het om ging. De overheid had vernomen dat Terneuzen door de bevolking ontruimd was en de majoor had besloten er een camion heen te sturen, ten dienste van de drie eskadrons, om levensmiddelen voor de keukens aan te halen, plunderen in andere woorden.

De foerier van het 2de dook kort na mij op. Wij wachtten nog geruime tijd, maar daar tenslotte de foerier van het 1ste niet verscheen, besloten wij zonder hem te vertrekken.

Benevens ons beiden en de chauffeur zou ook nog wachtmeester Cogels van de Groep meegaan, die voor proviand voor de keukens van de officieren zou zorgen. Daar lag dus de ijver van de Staf om de plunderpartij te organiseren. Er ging nochtans geen officier mee. Zij verkozen blijkbaar het vuile werkje door ons te laten opknappen.

Wij kregen nog drie soldaten mee om ons te helpen. Men gaf ons de raad voorzichtig te zijn, daar Terneuzen zich aan de overzijde van het kanaal bevond en bijgevolg in de gevaarlijke zone.

Wij bleken niet de enigen te zijn die te Terneuzen voor ‘bevoorrading’ kwamen. Een regiment Cyclisten, dat daar lag, was volop aan het plunderen. Verder zagen wij camions van verschillende regimenten artillerie. Wij hoefden niet te twisten over de verdeling van de buit. Er was voldoende voorraad aanwezig voor allen. Kaas, conserven, suiker, koffie, cacao, zeep, gedroogde vruchten, jam, alles was er in overvloed.

Terwijl wij zo van het ene magazijn naar het andere reden, vielen mij ongehoorde toneeltjes op. De aldaar gekantonneerde Cyclisten plunderden alles voor eigen rekening. Sigarenwinkels, schoenwinkels, winkels van ondergoed, coiffeursalons en zelfs gewone burgerhuizen. Ik vind het schandelijk dat de overheid tegen zulke plunderingen nooit is opgetreden.

De mannen van onze camion hadden graag sigaretten mee genomen. Overal zochten zij er naar, maar het bleek dat men hen overal voor was geweest. Met een welgevulde camion reden wij terug.

In de P.C. werd de partij in vier delen verdeeld. Eén voor de mess van de officieren en één voor elk eskadron.

Onze keuken was dus goed voorzien. Het ontbrak ons nog slechts aan vlees. Ik besloot het enige te doen, wat in de gegeven omstandigheden te doen viel. Ik schreef een opeisingsbevel voor een jonge stier en legde het voor aan de boer waar wij gekantonneerd lagen. Het was een grote herenboerderij en er was vee in overvloed. Wij kregen een stier en het dier werd geslacht en terstond door onze kok gereinigd en uitgebeend. Terwijl men hier mee bezig was, kwam het bericht dat wij moesten vertrekken. Wij zouden afgelost worden door een regiment Gidsen. Ik stelde de vraag aan de commandant of wij ter plaatse mochten blijven tot het reinigen en uitbenen van de stier gedaan was, hetgeen op een uur tijd klaar zou zijn. De verplaatsing bedroeg enkel enige kilometer, dit om de Gidsen gelegenheid te geven onze stellingen over te nemen. De eigenlijke verplaatsing zou slechts gedurende de nacht plaatsgrijpen. De commandant kon dan, zodra de troepen op hun voorlopige plaats stonden, een motocyclist naar ons sturen om ons de weg te wijzen. Hij was het hiermede eens.

Terwijl de laatste hand werd gelegd aan de reiniging van de stier, kwamen de Gidsen aan, en installeerden zich met hun camions. Spoedig verzamelde zich een groepje kijklustige Gidsen rond het toneeltje. Zij toonden zich ten eerste verbaasd dat er bij ons een dier geslacht werd. Toen één hunner mij hierover aansprak stelde ik hem de vraag:

- ‘Komt dan bij jullie de Intendance regelmatig elke dag?’
- ‘Volstrekt niet’, antwoordde hij.
- ‘Wat eten jullie dan?’
- ‘Niets’, klonk het terug. ‘Wij doen ceintuur.’ En hij maakte een verduidelijkende beweging. ‘Wij worden daaraan zo stilletjes gewoon. Binnenkort hoeven wij in het geheel niet meer te eten. Niemand trekt zich bij ons iets van onze voeding aan.’

Zo zag het er dus bij de Gidsen uit. Schitterend, voorwaar!

Toen het karwijtje opgeknapt was, verlieten wij onder geleide van de inmiddels toegekomen solist de hoeve, maar niet voordat wij eerst alle restantjes van de keuken, afval, as en papiertjes zorgvuldig opgeraapt en weggevoerd hadden. Dit gebeurde op uitdrukkelijk verzoek van de majoor van de Gidsen. Die heren schenen zich niet goed in te denken dat het oorlog was. Dachten zij misschien dat wij op manoeuvres waren en dat wij voor de Koning moesten defileren?

Onze tijdelijke standplaats was op een hoeve die kort tevoren door bommen was beschadigd. Een bom was ingeslagen in een weide nevens de stallen, waardoor een paard werd gedood. Het kadaver lag er nog. De hoeve zelf was slechts door enige scherven geraakt. De ruiten waren gesprongen en de pannen dooreen geschud.

Wij proefden die avond reeds van het vers geslachte vlees, maar het was niet goed en taai. De kok vertelde ons dat het veel beter werd indien het enige dagen had gelegen.

Daar, op dat ogenblik, op die gedenkwaardige plaats, deden zich de eerste symptomen voor van een nieuwsoortige ziekte die zich met rasse schreden onder de soldaten zou verspreiden, namelijk de klets koppenmanie. Zij was ontstaan onder de mannen van de garage. Zij hadden waarschijnlijk bij de ene of andere plundering een tondeuse buit gemaakt en hadden toen niet beter gevonden dan elkaars haren af te snijden. De nieuwigheid had een ontstellend succes. Iedereen werd door de klets koppenmanie aangegrepen en ze schoven aan ‘in file’ bij de mannen van de garage, die in enige tellen de mooiste krullenkop in een maanlandschap veranderden. De mannen van de keuken, de bevoorraders, de chauffeurs, mijn magazijnier, de kleermaker, de plantons van het bureel, enz., allen lieten zich kaal scheren. Van het dertigtal mannen van het Peloton ‘buiten gelid’ waren er slechts een drietal die hun haar lieten staan, onder wie ikzelf. Later heb ik vastgesteld dat het niet alleen hier was dat de klets koppenmanie had gewoed, maar in geheel het eskadron en in al de eskadrons en verder in geheel het Belgisch Leger.

Rond 19 uur verscheen de commandant en duidde mij aan om op voorwacht te vertrekken naar Schoondijke (eveneens Holland) en daar onmiddellijk aan te vangen met het zoeken van kantonnement voor de mannen en een schuilplaats voor de camions. De kolom zou slechts bij het vallen van de duisternis vertrekken en ik zou dus moeten zorgen dat, zodra zij te Schoondijke aankwamen, alles zo snel mogelijk onderdak zou zijn.

Een kwartier later was ik op weg. Ik zat in mijn camion en had tevens den John als solist bij mij. De afstand naar onze bestemming bedroeg ongeveer 30 km. Wij vorderden snel. Slechts éénmaal moesten wij stoppen om een kolom te laten passeren. Even voor Ysendijke laadde ik twee vluchtelingen op, dit op aanraden van twee Franse sentinelles, die er ons lieten voor stoppen. Alle burgers moesten vóór 21 uur binnenshuis zijn en ik kon ze aldus te Ysendijke afzetten, waar ze wel ergens onderdak zouden krijgen. Later hoorde ik van mijn mannen, die achterin zaten, dat de beide vluchtelingen ontsnapten waren uit het krankzinnigengesticht van Morsel.

Bij het vallen van de duisternis bereikte ik Schoondijke. De voorwacht van de Staf was daar reeds aanwezig en men duidde mij het gedeelte van het dorp aan waar het 3de Eskadron zich moest installeren. Ik toog op zoek naar schuilplaatsen voor de camions. Het was echter niet gemakkelijk, daar er zich nog Franse troepen bevonden. Ik wendde mij tot één van de Franse officieren en vroeg hem of zij daar nog lang dachten te blijven. Men gaf mij ten antwoord dat men op orders wachtte, doch dat men volgens zijn mening eerst 's anderendaags zou vertrekken. Ik moest dus elders trachten plaats te vinden. Ik parkeerde onze camion tijdelijk nevens een schuurtje, min of meer uit het zicht, en vertrok dan per motor met den John op zoek naar schuilplaatsen. Het was inmiddels nacht geworden, een pikdonkere nacht. Het was een ontzettend vervelend werkje. Na veel inspanning gelukte het mij enkele schuren te vinden die geschikt waren voor logement voor de mannen en een afdakje waaronder de keuken zou kunnen staan.

Voor de camions vond ik niet veel geschikts. Er waren spijtig genoeg geen boomgaarden in de omtrek aanwezig, want deze leenden zich gewoonlijk uitstekend voor het beschutten van camions. Eenmaal, toen wij een weide wilden binnenrijden, verongelukten wij bijna. De weide was afgespannen met prikkeldraad en den John had dit niet gezien door de duisternis. Wij werden bijna over de motor heen geworpen. Ten slotte vond ik een smal straatje dat geheel door bomen overdekt was en waar bijna alle camions konden ondergebracht worden. Voor de motors had ik het tuintje van een herenhuis voorbehouden.

Daar het nog verscheidene uren kon aanlopen alvorens de kolom aankwam, besloot ik zolang maar te gaan slapen. De camion stond vlak bij de baan en het geronk van de motoren zou mij dan wel verwittigen wanneer de kolom er was.

Dit gebeurde rond 1 uur. Ik stond op en reed de commandant tegemoet. Ik wees hem de verschillende standplaatsen en het bergem van de voertuigen verliep vlot, zodat ik een uurtje later mijn legerstede terug kon opzoeken.

22 mei

Er diende gezorgd te worden voor een nieuwe camion, zo berichtte mijn chauffeur me 's anderendaags. Daar de wielen weer warm gelopen waren door de rit van de vorige avond, was hij de mecaniciens gaan raadplegen, die als hun mening hadden te kennen gegeven dat het een hopeloos geval was. Zekere delen van de wielen waren geheel versleten en vervangingsstukken waren niet aanwezig. Er verder mee rijden was gevaarlijk en beslist af te raden.

Ik bracht het feit ter kennis van de commandant, en vroeg hem of wij een nieuwe camion mochten opeisen. Hij vond het goed, maar merkte op dat het ons moeilijk zou vallen nog goede camions te vinden, daar het Nederlandse en het Franse leger ons waarschijnlijk al voor waren geweest.

Ik stuurde John, vergezeld van de chauffeur uit om inlichtingen in te winnen bij de gemeentebesturen en de bevolking van de omliggende dorpen. In afwachting van hun terugkeer, begaf ik mij naar de haarkapper. Ik liet me weliswaar niet kaal kappen, maar liet mijn haar toch aanzienlijk korter snijden dan gewoonlijk, teneinde mij meer gemak bij mijn toilet te bezorgen, in geval van een langdurige oorlog.

Het overige deel van de voormiddag gebruikte ik om brood te zoeken. Ik liep beurtelings alle bakkerijen van het dorp af, en diende mij tenslotte tevreden te stellen met de belofte dat het tegen de avond klaar zou zijn.

Toen ik van deze onderneming terugkwam, zag ik mijn chauffeur komen aanrijden met een prachtige nieuwe camion, model V8. Hij had zichzelf in ijver overtroffen. Hij had niet enkel inlichtingen ingewonnen, maar bracht ineens een camion mee.

Ik liet de commandant roepen en de documenten voor de opeising werden opgesteld en aan de eigenaar overhandigd. De nieuwe camion was waarlijk een prachtstuk: een grote gesloten wagen, zeer comfortabel en slechts één jaar oud.

Wij besloten een pint te gaan drinken om de nieuwe camion te vieren. We moesten echter tot onze teleurstelling ervaren dat ook hier in geen enkel café bier te verkrij-

gen was, en we moesten ons tevreden stellen met een borrel. In het café waren eveneens twee Franse soldaten aanwezig, die met ons in gesprek kwamen en ons op een fles wijn trakteerden.

Gedurende de namiddag hielden we ons onledig met het overladen van de inhoud van de oude in de nieuwe camion. Daarna ging ik bij een schilder kaki verf halen en het voertuig, dat oorspronkelijk groen was, werd gecamoufleerd met kaki en groene vlakken. Het werkje was precies op tijd klaar, want rond 18 uur werd bevel gegeven alles in gereedheid te brengen voor het vertrek. Zo konden we meteen onze camion op proef stellen.

Toen de duisternis was ingetreden, vertrokken we. De bestemming was Groede, een gehuchtje nabij Breskens. De af te leggen afstand bedroeg slechts 10 km.

Ter plaatse aangekomen, installeerden we ons in een grote boerderij, waar alle camions en de keuken gemakkelijk onderdak vonden. De hoeve en bijgebouwen, die door de bewoners ontruimd waren, vormden een uitstekend kantonnement.

Rond middernacht stond alles op zijn plaats en we konden ons in onze nieuwe camion neervlijen, die het voordeel bood binnenin van licht voorzien te zijn, wat ons heel wat gemak verschafte.

23 mei

Toen ik 's anderendaags in de morgen een inspectietochtje maakte in de omgeving, ontdekte ik een volle kist met ingemaakt vlees die daar door de Franse troepen was achtergelaten. Ik opende een doos, om na te gaan of het vlees nog bruikbaar was en kon tot mijn genoegen vaststellen dat het van uitstekende hoedanigheid en nog geheel vers was. Ik liet de kist zonder verwijl opladen.

Dat was trouwens onze enige buit niet die dag. Even later, toen de commandant kwam rondkijken, sprak hij mij aan en deelde mij mede, dat hij een opslagplaats van Franse kledings- en toerustingsvoorwerpen ontdekt had, waar zich veel bruikbaars tussen bevond.

Hij voerde mij er zelf met zijn auto heen, samen met mijn magazijnier. Hij zette mij af aan een soort oude garage. Onder zijn geleide trokken wij binnen. Het loonde werkelijk de moeite. Ik wist niet waar ik eerst moest heen gaan. Overal lagen hopen kaki goed. Bij het eerste vluchtig onderzoek kwamen broeken, vesten, mantels, impermeabels, linnen overalls, schoenen, gourdes, eetketeltjes, beenwindsels, borstels, enz. te voorschijn.

Een degelijk onderzoek was nodig om het bruikbare van het onbruikbare te scheiden en mee te nemen. Terwijl wij hier volop mee bezig waren, hoorden we eensklaps ontploffingen. Wij gingen buiten kijken en zagen dat het een bombardement was. Op verschillende plaatsen sloegen obussen in. Deze maal waren het niet de vliegtuigen, maar de artillerie die ons onder vuur nam. Het was waarschijnlijk de zware Duitse artillerie die te Vlissingen was opgesteld. Wij oordeelden het geraadzaam ons te bergen. Vlak achter het gebouw, in de hof, was er een schuilgracht. We kropen er haastig in. Het was hoog tijd. We hoorden de obussen fluiten en onmiddellijk daarop met oorverdovend geraas ontploffen. Voor, achter en nevens ons zagen wij de stofwolken omhoog laaien bij het inslaan van de granaten. Wij zaten ineengehurkt in de gracht en voelden bij elke ontploffing de grond dreunen. Dat duurde zo ongeveer tien minuten. Toen hield het vuren op. We staken onze hoofden omhoog. In de onmiddellijke omgeving was geen schade veroorzaakt. Het gebouwtje stond vrijwel geheel afgezonderd in de vlakte en de granaten waren allen in de omliggende velden en weiden terechtgekomen. In de verte slechts ontwaarden wij een rookpluim die een brand aanduidde.

Ik ging terug binnen en zette het triëren voort. Daarna laadde ik de bruikbare voorwerpen op (meest kledingsstukken en schoenen) en bracht ze naar het kantonnement, waar ik terstond begon met een gedeelte ervan uit te delen aan hen die er behoefte aan hadden.

's Namiddags ontving ik de mededeling dat het stadje Breskens geheel ontruimd was door de burgerbevolking en dat de stocks voedingswaren, die zich in de magazijnen bevonden dienden weggehaald te worden, voor het geval dat de streek in handen van de vijand moest vallen.

Ik reed er heen met mijn camion, vergezeld van verschillende mannen van de keuken. De oogst was meer dan overvloedig, vooral aan kaas, suiker en jam. Het ongelukkige was dat, terwijl de magazijnen leeggehaald werden, sommige mannen zich overgaven aan inbrekerswerk in burgerhuizen. In sommige huizen en winkels waren trouwens reeds sporen van zulk vandalenwerk aanwezig, o.a. in winkels van huishoudartikelen en speelgoed. Wat konden zij daarmee nu beginnen? Alles was er doorheen gehaald, verstrooid en vertrappeld, alsof het opzettelijk vernield was geworden. Verder waren in sommige huizen de deuren ingebeukt, de ruiten stuk geslagen, enz. Men zag van tijd tot tijd mannen met hun armzalige buit rondlopen: dekens, een paar hemden, ondergoed en andere kledingsstukken, terwijl zij uit pure vernielzucht niet aarzelden hierdoor duizenden franken schade te veroorzaken. Ik bleef dan ook niet langer dan noodzakelijk te Breskens.

's Avonds ging het er lustig aan toe in het kantonnement. Men speelde een partijtje voetbal in een nabije weide, terwijl anderen zich onledig hielden met kaarten, zich

reeds niet meer storend aan de afdelingen vliegtuigen die bestendig de hemel door-
kruisten. Het gerommel van de artillerie was reeds een vertrouwd geluid geworden
en werd als een soort natuurverschijnsel beschouwd, zoals de donder. Niemand
vermaakte zich nog met de vliegtuigen te tellen of er met het geweer of pistool
naar te schieten, zoals in de eerste dagen vaak werd gedaan. De mannen begonnen
hoe langer hoe meer aan de oorlog gewoon te geraken. De drang naar levensbe-
houd werd meer een kwestie van instinct dan wel van beredenering. Gelukkig heeft
de oorlog niet lang genoeg geduurd, opdat een volledige apathie en nog erger, de
verdierlijking, zich van de soldaten zou hebben kunnen meester maken.

We beleefden nog enige ogenblikken van spanning alvorens we ons die avond te
ruste konden leggen. Een soldaat die op uitkijk stond signaleerde bij het vallen van
de duisternis enige verdachte personen, die op enige honderden meter afstand door
de velden trokken. Daar alle burgers om 21 uur binnenshuis moesten zijn, was dit
dus verdacht. Men riep op hen, maar als antwoord verhaastten zij de pas. De 1ste
chef, die hierbij aanwezig was, oordeelde het nodig een patrouille te sturen. De
mannen liepen op een drafje door de velden en weiden, sprongen over hekken en
omheiningen en hadden weldra de ‘verdachten’ bereikt. Wij zagen hoe zij enige
woorden wisselden en terugkeerden. Het bleek dat het slechts enige soldaten waren
van een ander eskadron, die naar hun eenheid gingen. Enigen hadden een overall
aan, waardoor men ze uit de verte ten onrechte als burgers had aanzien.

Toen het gevalletje aldus opgelost was, zocht iedereen zijn legerstede op. Gedu-
rende de nacht werden wij enige malen wakker gemaakt door het gedonder van
bombardementen, maar niemand achtte het nodig om op te staan. ’s Anderendaags
echter zagen wij, aan de hand van branden die in de verte woedden, dat de bom-
men niet zo heel ver van ons af waren neergeworpen.

24 mei

Die dag verliep zonder belangrijke gebeurtenissen. We bleven op onze zelfde plaats en we hielden ons onledig met wat orde te scheppen in de camion en het verder uitdelen van kledings- en toerustingsvoorwerpen.

Ik maakte nog een kostbare aanwinst. In een verlaten lokaal werden een dertigtal Nederlandse gasmaskers gevonden. Zij kwamen mij buitengewoon goed van pas, daar mijn reserve geheel uitgeput was, en verscheidene mannen zonder gasmasker waren.

Voor de commandant was de dag ook gunstig. Hij kreeg een nieuwe opgeëiste auto. Het andere karretje, een Opel, was aldus overbodig geworden en werd overgelaten aan onze vriend Bob Polk, die er gedurende het verdere verloop van de oorlog zou mee rijden.

's Namiddags vernamen wij dat wij 's avonds zouden vertrekken. Het zou een grote verplaatsing worden, zei men, en alle benzinevergaarbakken moesten vol zijn. Het kon dus niet anders, of we zouden terug naar België moeten.

Om 23 uur stond de kolom vertrekkensklaar. Wij bleven echter nog verscheidene uren staan wachten. Volgens nader verkregen inlichtingen had ik vernomen dat we naar West-Vlaanderen zouden trekken. Ik wist dat de toestand niet schitterend was. Reeds van enige dagen tevoren had ik vernomen door het legercommuniqué dat de Britse troepen in de streek van Oudenaarde achteruit gedreven waren. Bij dit ongunstige bericht voegde zich nog een ontstellender nieuws, ditmaal uit niet-officiële bron, namelijk dat de Duitse troepen in Frankrijk doorgedrongen waren en naar de Noordzee optrokken. Dit zou als onherroepelijk gevolg hebben dat wij van het gros van het Franse leger afgesneden waren en praktisch omsingeld. In het begin weigerde ik halsstarrig geloof te hechten aan dit bericht. Het leek te fantastisch-katastrofaal. Maar later vernam ik uit meer betrouwbare bron dat het juist was en toen begreep ik dat het einde van de strijd nakend was.

Bij de mannen was overal de stemming min of meer neerslachtig. Deze ongunstige berichten verwekten overal pessimisme. Wij gingen naar West-Vlaanderen, het tooneel van de strijd tijdens de oorlog 1914-18. Allen voelden instinctmatig dat wij het gevaar tegemoet trokken.

Wij stonden op de vooravond van de grote slag in Vlaanderen, waar het 3de Lancers zijn laatste, maar bloedigste strijd zou leveren. Later zou blijken dat alles wat we tot dan toe meegemaakt hadden in verre na niet opwoog tegen wat ons te wach-

ten stond. Sinds onze eerste contactname met de vijand, aan de Gete, waarbij zware verliezen geboekt werden, inzonderheid door de 2de Groep, waren onze verliezen slechts gering geweest, en uitsluitend toe te schrijven aan de actie van het vliegwezen en de artillerie. Inderdaad, toen wij in stelling lagen aan het kanaal Gent-Terneuzen, waren geen gevechten geleverd, maar slechts enige schermutselingen met vooruitgeschoven vijandelijke elementen.

Toen wij aan de Schelde lagen, werden en ook slechts onbeduidende verliezen geleden, voornamelijk door het vijandelijk zwaar geschut, dat ons van de andere oever bestookte, en door de bombardementen.

Thans waren wij gekomen aan de laatste episode van de wanhopige strijd van het Belgisch Leger.

6. De Slag in Vlaanderen

25 mei

Rond 2 uur 's nachts vertrokken wij. De bestemming was nog niet precies bekend. Wij wisten enkel dat we naar West-Vlaanderen trokken. Het was een donkere nacht. De chauffeur moest duchtig uit zijn ogen kijken om ongelukken te vermijden. Ingespannen bestudeerden wij de horizon, om te kijken of het in het oosten nog niet begon te lichten.

Eindelijk begon het flauwtjes licht te worden. De bomen bezijden de weg begonnen hun omtrekken vaag af te tekenen. Eenzame huizen en boerderijen doken als grijze schimmen uit de nevel op. Toen de oosterkim zich rood begon te kleuren, overschreden wij de Belgische grens te Retranchement. Een weinig later rees een vurige zon aan de einder op en overgoot het landschap met een gouden licht, dat langzaam de nevel opslorpte. De vogels zongen ons toe en geheel de lucht was vervuld met hun lied. Wat waren de natuurverschijnselen toch heerlijk, en zo in tegenstelling met de gruwelijke werkelijkheid!

Wij trokken Brugge voorbij en toen Torhout. Hoe verder we gingen, hoe groter de bedrijvigheid werd op de baan. Sommige gemeenten vertoonden de sporen van bombardementen. Ambulanceauto's reden af en aan. In de verte hoorden wij bij wijlen het donderen van het geschut.

Tegen de middag maakte de kolom halt in een dorpje. Na het eten zouden wij verder trekken. Men deelde de bestemming mede en voegde er de hartversterkende

bijzonderheid aan toe dat tijdens de rit de wapens moesten geladen zijn. Eerlijkheidshalve moet ik er aan toe voegen dat ik tot dan toe slechts enige kogels had afgeschoten en dit nog op vliegtuigen, tijdens de eerste dagen.

Ons eerste werk bij de aankomst in het dorp was een pint te gaan drinken, want hiervan waren wij verstoken geweest tijdens ons verblijf in Holland.

We maakten bij die gelegenheid voor het eerst kennis met de opgeroepen mannen tussen 16 en 30 jaar. Zij vertelden in geuren en kleuren hun lotgevallen. In België waren zij als een hond in een kegelspel behandeld geweest. Men wist geen blijf met hen. Men had hen van links naar rechts gestuurd en steeds hadden zij zichzelf uit de slag moeten trekken wat betreft voeding, nachtverblijf, enz. Zo waren ze ten slotte in Frankrijk gesukkeld, waar ze er nog erger aan toe waren. Zij konden zelfs niet aan eten geraken. Toen konden ze plotseling niet meer verder. De snelle Duitse troepen die naar Boulogne oprukten hadden hen de pas naar het zuiden afgesneden. Zij waren toen, geen andere uitweg vindend, teruggekeerd in België, waar ze eveneens op dool waren, daar hun woonplaats in het bezette gebied lag.

Daar er nog geen bevel gegeven was om op te trekken, hadden de mannen zich overal neergevlijd tegen de grond, om hun verloren nachtrust in te halen. Ik voelde me ook slaperig en besloot me in het gras neer te leggen in de hof van het huis waar onze camion geparkeerd stond. Gust ging met mij mee. Wij strekten ons in het malse gras uit in de schaduw van een kastanjeboom. Wij waren vastbesloten niet te slapen, enkel maar wat te rusten. Maar het lot besliste anders. Onze vermoede oogleden vielen toe voor wij het zelf wisten, en enige ogenblikken later waren wij ingedommeld.

Wij moeten zo ongeveer een uur geslapen hebben, toen men ons wakker schudde. Het waren de bewoners van het huis, die ons meedeelden dat de kolom reeds een half uur geleden vertrokken was. Verschrikt veerden we recht. Goeie genade, dat was een ramp! We holden buiten, keken links en rechts, maar nergens was een enkel voertuig te bespeuren. Hoe was het mogelijk dat wij het geronk van de motoren, het claxonneren, het roepen en commanderen niet hadden gehoord? En waarom waren ze zonder ons vertrokken? Men had ons toch de hof zien ingaan?

Dodelijk ongerust liepen wij de weg af, waarlangs de kolom was vertrokken. Wij draaiden de hoek om en tuurden in de verte. Naderde ginds geen motor? We keken toe met gespannen aandacht. De motocyclist naderde snel. Plots maakten wij beiden een sprong van blijdschap. Wij hadden hem herkend. Het was John, onze solist.

Zodra hij ons vervoegd had, brak er een kruisvuur van vragen en verwijten los. Ten slotte hoorden wij hoe de vork aan de steel zat. Toen het bevel tot vertrek gegeven was, had men onze afwezigheid gemerkt. Men had gezocht, geroepen, geclaxon-

neerd, maar wij kwamen niet te voorschijn. Toen moesten zij wel zonder ons vertrekken. John was inmiddels de commandant aan het hoofd van de kolom gaan verwittigen, die hem order had gegeven zich terug ter plaatse te begeven en opsporingen te doen. Zo was hij dus teruggereden en had ons hier aangetroffen. Er viel geen tijd te verliezen. Alhoewel het maar een motor solo was, moesten wij er met drieën op. Ik nam plaats op de duozitting, terwijl Gust zich tussen mij en John wrong. Op deze wijze vervoegden wij de kolom. Wij slaakten terecht een zucht van verlichting, toen wij veilig en wel terug in onze camion zaten.

Wij trokken door dorpjes, die allen herinneringen opwekten aan de oorlog 1914-18: Westroozebeke, Poelkapelle, Passchendale, enz. Op sommige plaatsen rezen nog de soldatenkerkhoven van de vorige oorlog op.

In de namiddag bereikten wij onze bestemming. We installeerden ons ergens op een boerderij tussen Beselare en Geluwe. Ons regiment stelde zich hier in lijn nevens het verdere deel van het 2de Ruiterskorps en de 6de Infanteriedivisie. Wij waren naar deze sector gestuurd, tengevolge van de hevige druk die de vijand daar uitoefende en die dreigde ons van de Britse troepen af te scheiden. Dit manoeuvre zou echter vrijdeld worden ten koste van een hevige slag, geleverd in de nabijheid van Geluwe.

Nadat wij onze camion aan het zicht hadden onttrokken door camouflage, gingen wij ons wassen en opknappen in de boerderij. Daarna gebruikten wij ons avondmaal, dat opgeluisterd werd door eieren die wij in de boerderij hadden gekocht.

Gedurende die tijd cirkelden onrustbarende afdelingen vliegtuigen door het luchtruim. Eensklaps schenen zij hun doel te hebben gevonden, want we zagen ze duiken en terug opstijgen, ontlast van enige bommen. We zochten dekking in een gracht. Steeds gingen de vliegtuigen onverstoord verder met hun vernielingswerk. Ze waren zeker een vijftiental. Ze zoemden als nijldige wespen rond en doken dan plots bijna loodrecht omlaag. Als dit dichtbij gebeurde, zagen wij hoe ze hun bommen lieten vallen, waarna zij zich oprichtten en pijlsnel terug de lucht in stegen, een lange rookpluim op de grond achterlatend, vergezeld van een hevige ontploffing. Soms zoemden ze boven onze hoofden en dan doken wij een beetje dieper de gracht in. Maar ze schenen ons niet te bemerken of vonden het de moeite niet waard om hun bommen aan ons te verspillen.

Wij voelden ons heel wat verlicht, toen ze eindelijk het veld ruimden. Maar toen begon de artillerie te schieten. Het werd stilaan donker en in de verte zagen wij de lichtflitsen en kort daarop hoorden wij de ontploffingen. Op tientallen plaatsen lichtte vuur op. Toen antwoordde een Belgische batterij die vlak bij ons opgesteld stond. De grond dreunde en we hoorden de obussen fluiten. Als het gebrul van de kanonnen even ophield hoorden wij het blaffen van de mitrailleurs.

Ten slotte, toen het vuren niet luwde, zochten wij onze camion op en legden ons te ruste. Onze ogen vielen bijna toe van de vaak na de slapeloze vorige nacht. En buiten onze verwachtingen vielen wij in slaap, ondanks het gedonder van de artillerie. Een rustige nacht was het nochtans niet. Tientallen malen werden wij wakker geschud door bijzonder hevige ontploffingen. Maar als het gedreun voorbij was, sliepen wij terug in.

26 mei

Zo brak de morgen aan met onverminderde actie van de artillerie. En zohaast de dag in de lucht was, verschenen weer de vliegtuigen. Het was onze derde zondag tijdens de oorlog. Zoals steeds was het mooi weer, en hoog in de lucht konden wij grote formaties vliegtuigen zien overtrekken.

In de voormiddag verscheen de commandant om ons te verwittigen dat wij onmiddellijk gingen achteruit trekken. De stellingen moesten noodgedwongen ontruimd worden, daar de vijand op verschillende plaatsen door onze rangen was gebroken en de stellingen daardoor onhoudbaar maakte.

De commandant voerde met zich een onzer mannen mee, die door een granaatscherf in het been was gekwetst.

In alle haast werd de kolom gevormd en we vertrokken. Onderweg vervoegden wij onze terugtrekkende troepen. Ik vernam hoe er van onze vier kanonnen van 47 nog één overbleef en van de acht mitrailleurs nog drie. Verschillende mannen waren gedood of gekwetst en vele vermist of krijgsgevangen. Een groot aantal motors en enige camions waren stukgeschoten en achtergelaten.

Men meldde dat de vijand ons kort op de hielen zat. In de verte hoorden wij het ratelen van de Duitse machinegeweren en mitrailleurs. Wij reden langs een weg waar kort tevoren een kolom artillerie gebombardeerd was. Bezijden de weg lagen dode paarden en wrakken van karretjes, caissons en kanonnen. Hier en daar lagen

nog bloedvlekken. Overal in de omliggende weiden, en zelfs nevens en op de weg waren granaattrechters.

Enige ogenblikken later, toen allen nog onder de indruk waren van dat toneel, verschenen vliegtuigen boven onze hoofden. Onmiddellijk werden de camions aan de kant van de weg gezet en iedereen dekte zich. De vliegtuigen bleven rondcirkelen, maar wierpen gelukkig geen bommen. Toen weerklonk weer plots achter ons het Duitse mitrailleurvuur. Er viel niet meer te wachten nu, we moesten voort, bombardement of niet, want de vijand naderde snel. Vlug werden de camions terug in gang gezet en we vertrokken weer. Thans was het geen verplaatsing meer, maar een vlucht. Sommige chauffeurs verloren het hoofd en staken elkaar voorbij. Het leek wel op een wedren. En ondertussen zweefden steeds de vliegtuigen onrustbarrend boven ons. Zo bereikten we Plassendale, waar de commandant even deed stoppen om de kolom te hervormen. Hier zag ik Bert, onze kok op mij toestormen.

- 'Wat is er gaande?' vroeg ik.
- 'We zijn onze keuken kwijt!'
- 'Wat, de keuken kwijt? Hoe is dat gebeurd?', vroeg ik verschrikt.
- 'Ja, toen wij gingen vertrekken, na dat kort oponthoud, wou onze camion niet meer in gang. De chauffeur heeft toen vlug de mantel geopend en verklaard, dat de benzineleiding doorschoten was. Hij is toen zonder te wachten op een andere camion gesprongen, die onmiddellijk wegreed. Wij hebben toen allen hetzelfde gedaan en de camion en veldkeuken moeten achterlaten. Ik geloof echter geen zier van dat smoesje van die kapotte leiding', voegde hij er aan toe. 'Hij was heel eenvoudig bang, en toen zijn camion weigerde aan te slaan, heeft de schrik hem zodanig te pakken gekregen, dat hij hem, zonder verdere pogingen aan te wenden, achter heeft gelaten.'

Bert zag er deerniswekkend uit. Zijn keuken weg, met alles wat de camion aan materiaal bevatte. Dat was werkelijk een catastrofe.

- 'Ik ga aan de commandant vragen, of hij een camion wil sturen naar die plaats om de keuken te halen', ging hij verder.
- 'Dat is al bij voorbaat geweigerd, mijn beste', antwoordde ik. 'Die plaats is reeds niet meer te benaderen zonder levensgevaar.'

Zo besliste de commandant dan ook.

Zodra de kolom weer ordentelijk was opgesteld, vervolgden wij onze weg. Wij stationeerden 's middags op een hoeve te Sint-Jan bij Ieper.

Hier vernamen wij meer bijzonderheden over de strijd die van de vorige avond tot deze morgen had gewoed. De slag was buitengewoon hevig geweest en men was maar achteruit getrokken, toen er geen andere uitweg meer was. De meeste mitrailleurs waren buiten gevecht gesteld en twee kanonnen van 47 waren met camion en al stuk geschoten door het vijandelijk geschut. We hoorden de tragische bijzonderheden over kameraden die gevallen waren. Een hevig verminkte had vrijwillig een einde aan zijn leven gesteld. We hoorden hoe een luitenant van een ander eskadron met een ganse sectie waarschijnlijk krijgsgevangen was genomen. We hoorden het verhaal van een soldaat, behorende tot een ploeg van een kanon van 47, die de enige was die overgebleven was van zijn stuk. De anderen, zijn stukoverste inclusief, waren of gedood bij de ontploffing van hun camion, die door een voltreffer was geraakt, ofwel krijgsgevangen genomen. Verder vernamen wij hoe onze vroegere eerste chef, die sinds enige tijd in het 2de Eskadron was, gesneuveld was, hoe twee wachtmeesters van ons gekwetst waren, de één door een kogel, de andere door een granaatscherf. Wij hoorden eveneens dat verscheidene officieren van het regiment gesneuveld waren.

Wij waren benieuwd wat men nu met ons van plan was. Men kon toch moeilijk een zó gehavend regiment opnieuw in de strijd sturen. Van de zeven eskadrons die in het begin in de strijd waren gegaan (vier eskadrons fuseliers, twee eskadrons mitrailleurs en één eskadron tanks), werden na de slag aan de Gete vier eskadrons gemaakt, daar de 4de, 5de en 6de Eskadrons zo zeer uitgedund waren aan manschappen en materiaal, dat ze niet afzonderlijk meer konden optreden. De overschotten van deze eskadrons werden toen respectievelijk aan het 1ste, 2de en 3de toegevoegd. Op deze wijze tot één groep herleid, hadden wij de strijd opnieuw aanvaard. Daarbij kwam dat het 7de Eskadron bijna al zijn tanks had verloren vóór de slag hier was begonnen.

Na de zo-even geëindigde slag bleef er niet veel meer over. In ons eskadron bleven nog drie mitrailleurs over van de acht en nog één kanon. Verder waren wij onze keuken, verschillende camions en vele motors kwijt en hadden aanzienlijk verlies aan manschappen geleden door gesneuvelden, gekwetsten, krijgsgevangenen en vermisten. In het kader ontbraken één officier, vier onderofficieren (twee gekwetst en twee vermist) en enige brigadiers.

In de beide andere eskadrons was de toestand minstens even erg. Hierbij kwam nog, dat deze meerdere officieren hadden verloren.

Er stelden zich voor mij twee dringende kwesties.

1° Ik moest zorgen dat de mannen die geheel hun toerusting verloren waren, zo snel mogelijk terug in het bezit van het hoogst nodige werden gesteld.

2° Niettegenstaande het verlies van de keuken moest op de een of andere wijze voor eten gezorgd worden.

Wat het eerste betreft, begon ik zonder verwijl het nodige uit te delen. Ondanks hun groot aantal gelukte het mij allen, die hun equipment kwijt waren, van het nodige te voorzien. Dit was voornamelijk te danken aan het feit dat ik in Holland een grote voorraad Franse kledingsstukken had buitgemaakt, benevens gasmaskers en schoenen. Wij hadden daarbij nog een aanzienlijke voorraad Belgische schoenen en vesten.

Wat het eten betreft, deed ik de laatste reservebeschuiten uitdelen. Verder kocht ik 200 eieren en liet ze in de boerderij koken.

Nadat op die wijze de mannen toch iets te eten hadden gekregen, trokken wij verder, met bestemming Staden. Het regende. Dat was iets ongewoons. Het was de eerste maal dat zulks gebeurde tijdens de oorlog.

Wij trokken langs het bos van Houthulst. Ook hier dwaalden onze gedachten terug naar de oorlog van 1914-18, die hier zo fel had gewoed.

Te Staden installeerden wij ons in de boomgaard van een hoeve, een weinig buiten het dorp. Mijn eerste zorg, zodra we goed en wel gecamoufleerd stonden, was te zorgen voor eten voor de mannen. Ik stelde mij in verbinding met het 2de Eskadron en bekwam dat zij 's avonds ook het 3de Eskadron zouden bevoorraden. Zij zouden ons verder een ketel afstaan, zodat wij de volgende dagen zelf zouden kunnen koken.

Daarna reed ik met Bob in het Opeltje naar Diksmuide om te trachten daar brood en sardines te kopen. Lang reed ik het stadje rond op zoek naar brood. Alle bakkers hadden gebrek aan bloem of hadden te veel werk met hun eigen cliënten, waarbij nog massa's vluchtelingen gevoegd waren die zich daar ophielden of er voorbijtrokken. Ten slotte kreeg ik het gedaan dat men mij 100 broden zou leveren tegen 's anderendaags. Met de sardines liep het beter af. Ik ging naar een groot magazijn en verkreeg zonder moeite 200 doosjes sardines.

's Nachts werden wij herhaaldelijk uit onze slaap opgeschrikt door felle bombardementen. Bij ogenblikken voelden we de camion trillen van het geweld, en buiten in de donkere nacht zagen wij in de verte de lichtflitsen van de ontploffingen.

27 mei

Ons eskadron dat, evenals de beide anderen, de vorige dag terug wat opgelapt was, werd de 27ste mei weer in stelling gebracht, met de nog overblijvende mitrailleurs en het kanon, waarvan de ploegen opnieuw aangevuld waren.

Als eerste werk begaf ik mij die morgen naar Diksmuide, teneinde de beloofde broden te halen. Ik reed er weer heen met Bob in ons Opeltje.

Groot was de verbazing die ons wachtte bij het betreden van Diksmuide. Waar wij de vorige dag een mooi bedrijvig stadje hadden gezien, vonden we nu een verlaten, stukgeschoten, brandende stad. In de nacht en de vroege morgen was zij door de vliegtuigen gebombardeerd. Zij was vreselijk geteisterd. Op de Grote Markt waren verschillende bommen gevallen. Enige huizen waren er kapotgeschoten en enige andere stonden te branden. De kerk was ook getroffen en het stadhuis stond langs de achterzijde in brand. De winkel waar ik de vorige dag mijn sardines had gekocht was nog slechts een smeulende puinhoop.

En de bakkerij, waar ik mijn broden moest komen halen, lag gelijk met de grond. Enkele verkoolde balken toonden aan dat daar eens een huis had gestaan. De stad was geheel door de bewoners verlaten. Enkele soldaten waren aan het plunderen geslagen in de half vernielde winkels.

Toen mijn blik op het brandende stadhuis viel, schoot mij een idee te binnen.

- 'Laten wij daar eens even een kijkje gaan nemen', stelde ik Bob voor. 'Misschien kunnen wij daar wel een schrijfmachine lenen.'

Wij waren inderdaad zonder schrijfmachine sinds de dag dat wij de camion van het bureel kwijtgespeeld hadden, hetgeen reeds dikwijls ongemakkelijk was gebleken.

Wij reden het wagentje tot vlak voor de ingang en terwijl Bob daar op wacht bleef staan om mij bij gebeurlijk onraad te verwittigen, trad ik binnen. Het gebouw hing vol rook. In de eerste kamers vond ik niets. Ik ging verder. De rook werd steeds dikker en ik moest ervan hoesten. Hier stond ik voor de burelen. Doorheen een glazen schutting kon ik binnen een schitterende Remington zien staan. Maar de toegang tot dat bureel was onbereikbaar, daar een gedeelte van de gang ingestort was. Daarachter was de brandhaard. Hoge vlammen slierden omhoog en nu en dan vielen knetterend stukken hout neer. Er diende snel gehandeld te worden. De plaats was te gevaarlijk en de rook verstikkend. Er was maar één middel om binnen te geraken. De schutting, die het bureel van de gang afsloot, was onderaan in hout en boven in glas. Een gedeelte hiervan was door het neerstorten van een deel van de

gaanderij omver geworpen. Indien ik dus hierover klauterde, was de weg vrij. Zo handelde ik. Terwijl ik over het puin kroop, sloeg de hitte van de vlammen mij in het gelaat.

Toen ik in het bureel kwam, nam ik de schrijfmachine snel op en stak ze door een soort winket dat in de gang uitkwam. Toen klom ik weer over de puinhoop terug, greep mijn machine en liep er mee buiten. Ik was blij terug in de vrije lucht te zijn om eens flink te kunnen ademen. Die operatie was dus goed afgelopen.

Ik kreeg toen nog een idee. We moesten zien of we ergens in de verlaten stad een camion konden vinden om deze van de keuken te vervangen. Het was beter dat wij ze namen, dan ze in handen van de vijand te laten vallen of ze door een bombardement te laten verwoesten. Ik richtte me tot een burger en vroeg hem of hij ergens een camion wist staan.

- 'Je hoeft niet ver te lopen', antwoordde de man. 'Vlak hierover bij de brandweer zul je vinden wat je nodig hebt. De brandweer is evenals de rest de stad ontvlucht en laat het maar branden. Zij hebben verschillende camions achter gelaten.'

Ik legde de man uit, dat ik geen auto met brandspuiten of ladders verlangde, maar een doodgewone camion.

- 'Ja, maar het zijn gewone camions, die daar staan. Alleen het woordje 'Brandweer' staat er op.'

Ik besloot dan maar eens te gaan kijken. Ik bedankte de man en stapte in de aangegeven richting. En inderdaad, binnen in het gebouw stonden twee camionetten. Eén ervan, een Renault, beviel me wel. Het was maar een klein karretje, maar het was nog in goede staat. En trouwens, er was thans toch niet veel op te laden voor de keuken. Ik keek in de cabine. Het was een type dat zonder contactsleutel werkte. Ik keek na of er water en benzine in was. Ook dit viel mee. Ik besloot het toen maar te beproeven. Ik stapte in, startte en de motor sloeg van de eerste maal aan. Ik schakelde de vitesse in en reed weg.

Onderweg gaf het karretje in alle opzichten bevrediging. Met een blij gemoed bereikte ik het kantonnement. We waren weeral gered met onze keuken. Ook onze commandant was verheugd over deze oplossing.

's Namiddags liet de betaalmeester van de Groep mij roepen en vroeg mij hoe het kwam dat er nog steeds geen aanvraag gedaan was voor fondsen om de soldij te betalen. Ik legde hem uit dat: 1° ons bureel geheel kwijt was, en dat ik bijgevolg

noch de nodige drukwerken, noch de stamregisters of naamlijsten van de mannen had; 2° dat onze onderofficier-boekhouder in Holland achteruit getrokken was met de bagage en dat ik sinds dat ogenblik taal noch teken meer van hem had vernomen, en dat de soldij zijn werk was en niet het mijne.

Dit gaf hij natuurlijk toe. Hij stelde toen voor mij een voorschot van 2000 fr. ter hand te stellen, waarmee ik al de mannen die ik kon vinden moest betalen, en dan een voorlopige soldijstaat opmaken en hem die samen met het overschot van het geld overhandigen. Ik was het hiermede eens.

Ik ontving het geld echter in de vorm van biljetten van 100 fr. Ik moest dus nog eerst trachten dit om te wisselen in klein geld. Bob reed mij met dit doel naar Staden. Na vele vruchteloze pogingen in winkeltjes en bij burgers, kwam ik tenslotte in de brouwerij terecht, waar men over grote voorraden geldstukken beschikte, die men met groot genoegen tegen briefjes inwisselde. Ik reed toen nog de zelfde avond zoveel mogelijk al de stellingen af om de mannen te betalen, maar de duisternis viel in alvorens ik iedereen had kunnen bereiken.

Toen ik in het kantonnement terug kwam, hield Bert mij staande en vertelde mij dat hij 's namiddags met een motor naar huis was gereden (hij woonde te Oostende) en dat zijn ouders op het punt waren naar Engeland in te schepen. Toen deelde hij mij zijn plan mede om te deserteren en met zijn ouders mee te gaan. Ik dacht dat hij het als grap bedoelde en antwoordde hem dat ik hem neer zou schieten als hij het waagde. Ik dacht er toen niet verder meer over na. Hij was inderdaad een voorbeeldige soldaat en ik had nooit over hem te klagen gehad.

Een weinig later begaf ik mij te ruste, weinig vermoedende dat het de laatste maal was dat ik de nacht in onze camion zou doorbrengen.

8. De Weg Terug

28 mei

's Morgens, toen ik opstond, was alles buitengewoon stil. Dat was iets nieuws. De laatste dagen was het gedonder van het geschut een zó vertrouwd geluid voor ons geworden, dat we er vreemd van opkeken toen het eensklaps zo kalm was.

Het eerste nieuwtje dat ik vernam was dat Bert gedeserteerd was, de vorige avond. De mannen van de keuken hadden hem er zien vandoor gaan met een motor en hij was sindsdien niet teruggekeerd. Dat was een zware teleurstelling voor mij. Ik had steeds volle vertrouwen in hem gehad en hij toonde dit altijd waardig. En nu liet hij

ons plots in de steek. Gelukkig zouden de militaire gebeurtenissen van de komende uren dit feit in waarde doen verminderen.

Inderdaad, een weinig later, rond half acht, kwam de commandant met zijn auto aangereden en riep mij tot zich. En nog voor hij begon te spreken, wist ik wat hij mij te zeggen had. Het stond hem op het gelaat te lezen. Het was juist: het Belgisch Leger had de wapens neergelegd. Wij hadden gecapituleerd.

Het nieuws verwekte algemene verbijstering. Het verwonderde ons weliswaar zo heel erg niet. Wij wisten dat de toestand onhoudbaar geworden was. Maar toen wij voor het feit stonden, voelden wij allen grote verslagenheid. Wij konden het bijna niet geloven. Het einde was zo bruusk!

Ik vernam eveneens van de commandant dat onze majoor tijdens de laatste gevechten gesneuveld was. Ook dat was een droevig nieuws. Allen hielden van hem. Hij had zich steeds goed en eerlijk getoond tegenover zijn soldaten.

Op order van de commandant werd onmiddellijk aangevangen met het inleveren van de wapens. Iedereen wierp zijn wapens en munitie op het Renault camionnetje, waarmee ze nadien weggevoerd werden.

Toen dit gedaan was, reed ik met Bob naar Staden om enige kannen en ketels op te eisen voor de keuken. We zouden inderdaad soep koken tegen 's middags, maar beschikten niet over de nodige ketels om ze in over te gieten en alzo te kunnen uitdelen.

Onderweg reden we reeds een auto met Duitse officieren voorbij. Toen ik mijn ketels had, reden wij terug langs de Grote Markt, waar ons een nieuwe verrassing wachtte. Soldaten van verschillende regimenten kwamen daar hun wapens voor het gemeentehuis neerleggen en vertrokken toen. Aan een veldwachter die daarbij toezicht hield vroeg ik wat dat betekende. Liet men de soldaten dan zo maar vrij rondlopen? Hij antwoordde mij dat iedere soldaat, nadat hij zijn wapens had ingeleverd, ongehinderd naar huis kon gaan.

Die verklaring gaf ons een schok. Dus waren wij ook vrij. Wij konden dus ook naar huis gaan. 'Naar huis', wat een eigenaardige klank hadden die woorden. Gedurende de oorlog hadden we er niet veel tijd toe gehad om hierover te piekeren. Of liever, we verkozen er zo weinig mogelijk aan te denken, om geen heimwee te krijgen. Maar als we somtijds in de gehavende steden brandende huizen zagen of wanneer wij lange kolommen vluchtelingen zagen voorbijtrekken, werd ons hart week en welde de beangstigende vraag op: 'Wat is er ginder gebeurd?'

En nu de oorlog toch voorbij was, kwam sterker dan ooit die drang naar huis bij mij op, en te oordelen naar wat ik hoorde en zag rondom mij, hadden alle soldaten de zelfde gedachtegang. Naar huis! Was het dan werkelijk mogelijk? Ik moest mij figuurlijk in de arm knijpen om me te overtuigen dat ik niet droomde.

We reden haastig terug naar ons kantonnement, om daar te vragen of we werkelijk mochten heengaan. Maar onderweg werd onze twijfel hierover opgeheven. Dichte drommen soldaten trokken voort langs de baan, waaronder reeds Lansiers. Zij gingen naar huis!

In het kantonnement troffen wij echter de commandant niet aan, en mijn camion was eveneens verdwenen. Ik vroeg aan de mannen die zich nog ter plaatse bevonden, waar de commandant heen was en wat er met mijn camion was gebeurd. Zij wisten het echter niet. Zij hadden de commandant in zijn auto zien vertrekken. Wat mijn camion betrof, die was reeds een half uurtje weg. Men geloofde dat ze naar huis gereden waren. Daar stond ik paf van. Zo'n schandelijk verraad had ik van hen niet verwacht. Zij waren vertrokken zonder op mij te wachten en hadden dan nog, tot overmaat van ramp, al mijn bagage meegenomen en, wat nog belangrijker was, het overschot van de soldij, dat zeker nog 1000 fr. bedroeg. Enige weken na de oorlog heb ik echter Gust teruggezien, die mij het geval uitgelegd heeft. Zij waren op order van de commandant vertrokken, om de camion aan de Duitse troepen over te leveren. Hierna zijn zij te voet naar huis vertrokken met achterlating van het grootste deel van hun eigen bagage en bijgevolg ook van de mijne. Volgens de verklaring van Gust is toen John Florus met het overschot van de soldij vertrokken. Die had ik de avond voor de capitulatie in de cabine van de camion weggeborgen en deze daarna afgesloten. Toen ik 's anderendaags naar Staden vertrok, had ik de sleutel afgegeven aan chauffeur Van Put en hem verantwoordelijk gesteld voor de soldij. Ik heb hen daarna niet mee teruggezien. Daar echter John in de hoedanigheid van beroepsmilitair naar Duitsland in krijgsgevangenschap werd weggevoerd, is het mij onmogelijk hem hierover rekenschap te vragen.

Het feit dat mijn camion er van door was, dat al de mannen de een na de ander naar huis gingen, ontmoedigde mij geheel en al. Er bleef mij nog slechts één wens over: naar huis! Wat kon het baten, nog langer te blijven? Wij hadden onze plicht tot het laatste vervuld. Door omstandigheden buiten onze wil hadden wij de oorlog verloren. Wij waren afgesneden van onze bondgenoten. Er bleef ons nog één weg open: naar huis.

Ik wou echter niet vertrekken zonder er de commandant van in te lichten. Samen met Bob in ons Opeltje begon ik de omgeving af te zoeken. Wij reden al de kantonnementen af, de Staf, het 1ste Eskadron, het 2de Eskadron, enz., maar nergens vonden wij hem. Gedurende al die tijd zagen wij de soldaten in grote getale naar huis trekken. Ten einde raad besloten we onze opsporingen maar op te geven en de zelfde weg in te slaan als de anderen. Maar in plaats van te voet te gaan, verkozen wij er met het karretje vandoor te trekken. Dit zou ons veel sneller thuis brengen en dan hoefden we de wagen niet aan de Duitsers af te geven. Zo dachten we ten minste.

Het was toen ongeveer middag. We vertrokken naar huis, op hoop van zege! De weg terug was begonnen.

Onze bedoeling was langs Tielt en Deinze naar Gent te rijden en zo naar Antwerpen. Onze gemoedstoestand was van een zeer bijzonder allooi op dat ogenblik. Wij wisten dat we een zeker gevaar liepen. Wat stond er ons te wachten? Krijgsgevangenschap misschien. Maar schrik hadden we niet. In zulke beslissende ogenblikken kent men slechts spanning. Dit gevoel was vermengd met onrust over hetgeen ons thuis te wachten stond. Daarbij kwam nog de neerslachtigheid die de capitulatie had verwekt. Dit laatste gevoel werd echter onderdrukt door de thans veel sterkere spanning voor wat ons lot zou zijn. Tijdens die enkele dagen die zouden verlopen alvorens wij thuis waren, zou onze stemming buitengewoon veranderlijk zijn, van hoop tot wanhoop en van neerslachtigheid tot optimisme, volgens de omstandigheden.

Voorlopig ging alles goed. Nergens hield men ons tegen. De wegen waren overvol van terugkerende vluchtelingen en soldaten. Het duurde niet lang of we kwamen de eerste kolommen Duitse troepen tegen. Het gaf ons een eigenaardig gevoel. Dat waren dus de mensen waar wij tegen gestreden hadden, en aan wie wij thans overgeleverd waren.

Zij hielden ons echter niet tegen. Wel waren wij verplicht om, evenals de onafzienbare rij vluchtelingen en militairen die voor ons waren, stil te houden bezijden de baan, tot de troepen voorbij getrokken waren. Maar het passeren van de Duitse kolommen hield bestendig aan, zodat wij van toen af slechts langzaam vorderden. Intussen was het beginnen te regenen, geen motregen, maar een zware onweersbui. Het scheen wel dat de natuur mee treurde over onze capitulatie.

Even voor het bereiken van Tielt, hield een Duitse officier ons staande.

- 'Aussteigen!', klonk het.

Daar had je het al. We waren ons karretje kwijt. We gehoorzaamden en stapten uit in de plassende regen. Dat was de eerste instorting van ons goed humeur. Zonder veel enthousiasme marcheerden we verder.

- 'Indien we eens trachten om wat eten te krijgen', stelde ik voor.

Het was inderdaad nodig. Het was al rond 14 uur en we hadden nog niet gemiddagmaald. We gingen een herberg binnen en vroegen of we wat te eten konden krijgen. Dat viel gelukkig nogal mee. De mensen gaven ons brood met spek en eieren. Dat monterde ons weer wat op en we besloten de reis voort te zetten, ondanks de regen.

Zo trokken wij dus verder en hadden weldra Tielt bereikt. Het stadje was erbarmelijk geteisterd door de bombardementen en we werden er naargeestig van gestemd. Hoe zag het er misschien te Antwerpen uit vroegen we ons af.

Op de Grote Markt zagen wij hoe Duitse sentinellen alle soldaten naar één richting stuurden. De burgers mochten gewoon doorgaan, maar wij moesten een smal straatje volgen. Mogelijkheid om te ontsnappen was er niet, alle zijwegen waren door sentinellen afgezet. De soldaten die een fiets bezaten, moesten hem afgeven. Dat alles zag er niet bepaald hoopvol uit. Maar een grotere verrassing stond ons nog te wachten. De weg die wij volgden liep uit op een grote weide. En op die weide stonden duizenden Belgische soldaten. Ja, het waren beslist duizenden. Zij stonden op rijen van zes, en zo waren er reeds drie kolommen van ca. 100 meter lang, dicht opeengepakt. Noodgedwongen moesten wij wel plaats nemen in de rij. Het hele zootje werd door sentinellen bewaakt en vooraan staarden wij in de loop van een machinegeweer. Dat was geen prettige aanblik en onze stemming, die zo goed was toen wij uit Staden vertrokken, zakte tot onder het nulpunt. Er kon geen twijfel over bestaan wat men met ons van plan was. Wij waren krijgsgevangen. En wie weet waar men ons ging heen sturen? Misschien moesten wij wel in Duitsland gaan werken. Inmiddels hield de regen niet op. Gelukkig had Bob twee tentzeilen bij, waarvan hij mij er één had afgestaan.

Lang hebben wij daar gestaan. Toen eindelijk de weide geheel vol met soldaten was, vertrokken wij. Het was een lange, trieste kolom, die moedeloos in de regen voortstapte. Lange tijd marcheerden wij zo, met de Duitse sentinellen nevens ons. Wij trokken langs de grote baan in de richting van Deinze. Langsheen de weg stond hier en daar een eenzaam soldatengraf.

Toen de avond begon te vallen werden wij weer opeengepakt in een weide. Een Belgisch officier sprak ons beurtelings in het Frans en het Nederlands toe. Hij zei dat we door de Duitse overheid beschouwd werden als gecapituleerden en niet als krijgsgevangenen. Wij zouden allen naar huis mogen gaan, maar het moest ordelijk gebeuren, teneinde het verkeer niet te belemmeren. Wij zouden op deze plaats moeten blijven, tot de kolommen Duitse troepen voorbij waren. Hierna zouden wij de weg voortzetten. Al wie zou trachten weg te lopen zou neergeschoten worden. Deze toespraak monterde ons een beetje op. Ze gaf ons opnieuw hoop. Evenwel was het ons niet echt duidelijk welk verschil er bestond tussen gecapituleerden en krijgsgevangenen.

Onze toestand was echter niet bijster gezellig. Als avondmaal hadden wij beiden een halve beschuit en een stuk chocolade gegeten en een kille motregen hield aan, en doordrong ons geheel.

Wij waren hartelijk blij toen men enige uren later opstapte. Het regenen was opgehouden en door het stappen kregen wij spoedig warm. Daar ik geheel geen bagage had, droeg ik een van de beide rugzakken van Bob, die alles had kunnen behouden.

Laat in de nacht bereikten wij de omgeving van Deinze. De Duitsers zegden ons dat wij hier mochten rusten tot de morgen. Erg comfortabel was het niet, maar moe als we waren, legden we ons ogenblikkelijk neer op de binnenkoer van een hoeve en vielen in slaap. Lang duurde dat echter niet. Ik werd spoedig weer wakker van de koude, want ik had niets anders om me te dekken dan mijn mantel. Het werd een afschuwelijke nacht, en ik was blij toen bij het eerste morgenkrieken de Duitsers ons kwamen halen om verder te trekken.

29 mei

In de vroege morgenuren trokken wij in kolom verder, door het fel geteisterde Deinze. Onze hoop, dat we nu recht naar huis zouden marcheren, bleek weldra ijdel. Even buiten het stadje moesten wij halt houden voor een fabriek (een bloemmolen), waar heel de kolom werd ondergebracht. Bij het binnengaan moesten alle messen, zaklampen en wapens afgegeven worden. Toen men heel de kolom krijgsgevangenen binnen gewerkt had, waren wij opeengepakt als sardienen. Het hele gebouw met zijn vier verdiepingen, zijn koer en zijn tuin waren vol soldaten. We troffen nog twee kameraden aan van ons eskadron, Jacques Beyers en Rik Feringa, beiden van Antwerpen, die onze reisgezellen bleven tot thuis.

Lang hield men ons gelukkig niet in de bloemmolen. Het is mij zelfs geheel onbegrijpelijk, waarom men er ons had ingestoken, tenzij men eerst later ingezien heeft,

dat het onmogelijk was zo'n massa soldaten daar opgesloten te houden.

Het was rond 10 uur, en wij hadden juist ons ontbijt genuttigd (dat bestond uit een beschimmeld half brood voor vier man), toen er beweging kwam aan de uitgang. Tot onze grote voldoening zagen wij dat men begon de soldaten in kolommen van drie buiten te laten.

Hoe er toen geen ongelukken gebeurd zijn, weet ik nog niet. Toen men merkte dat de plaats ontruimd werd, stroomde iedereen naar de uitgang. Vanuit de gebouwen, van de tuin en van de binnenkoer drong de mensenmassa naar voren. Hagen werden platgetrapt, boompjes omver gelopen, afspanningen doorbroken. De gehele duizendkoppige menigte golfde vooruit, naar die ene uitgang, waar de Duitse schildwachten hen in bedwang hielden. Bezijden de uitgang werd de vloed gestuit door de muren, en het verwonderde me dat er daar geen soldaten platgedrukt werden door de enorme stuwkracht die langs achter werd uitgeoefend. Wij waren gelukkig na een half uur buiten, daar wij vanaf het begin reeds een gunstige plaats hadden. Ik ben er echter van overtuigd, dat het nog zeker een uur geduurd heeft, alvorens de laatste man buiten was.

De barometer van onze gemoedsstemming steeg belangrijk toen wij in de vrije lucht waren. Wat men met ons van plan was, wisten wij nog niet, maar het voorname was dat wij uit die benauwende gevangenis verlost waren. Het was misschien maar uitgesteld, maar we zouden goed uit onze ogen kijken, en eventueel navraag doen bij de burgers, wat men met de voorgaande kolommen krijgsgevangenen deed. In alle geval, wij waren alle vier vastbesloten alles te wagen om niet in een concentratiekamp voor krijgsgevangenen terecht te komen. Wij hadden er een duidelijke voorsmaak van geproefd en dat volstond.

Daar ik een toeristenkaart bij had kon ik, geholpen door de wegwijzers, de reisweg die we volgden nagaan. Wij hadden de grote baan verlaten, en begaven ons nu in de richting van Aalst. Dat was dus eveneens de richting van Antwerpen. Dat gaf ons goede moed.

Het werd een lange, stoffige, vermoeiende reis, onder de hete zon. Maar overal werden wij door de bevolking met sympathie ontvangen. Sommige mensen deelden boterhammen uit en anderen eieren, en overal konden we drinken krijgen.

In de namiddag, rond 16 uur, bereikten we Gavere, waar we enige minuten rust kregen. Ik maakte hiervan gebruik om enige inlichtingen in te winnen. Toen ik aan de Duitse soldaten de vraag stelde wat men met ons van plan was, antwoordden zij ofwel ontwijkend dat zij het niet wisten, terwijl andere beweerden dat we naar huis mochten. Ik vertrouwde het zaakje echter niet volkomen en besloot inlichtingen te

vragen aan de bewoners. Immers, indien wij naar huis mochten, waarom werden wij dan zo streng bewaakt? Ik vermoedde eerder dat men ons dat sprookje wijsmaakte om ons gewillig te kunnen meevoeren. Van de burgers vernam ik echter de waarheid. Te Munte, 6 à 7 kilometer verder, hadden de Duitsers een soort concentratiekamp voor krijgsgevangenen opgericht, waar reeds vóór ons verschillende kolommen waren heen gebracht en waar zij tot nader order werden ondergebracht. Ik vernam verder dat er zich, buiten het kamp van Munte, nog verscheidene andere in de omgeving bevonden, die ook reeds vol waren met Belgische krijgsgevangenen. Wij wisten dus hoe de toestand was. Wij beraadslaagden en oordeelden éénnstemmig dat we moesten trachten uit de kolom te ontsnappen vóór we Munte bereikten, en ons dan ergens verstoppen, beproeven aan burgerkieren te geraken en langs binnenwegen trachten Antwerpen te bereiken.

Een weinig later zette de kolom zich opnieuw in beweging. Sommige soldaten beproefden, onder voorwendsel van vermoeienis of zere voeten, de Duitsers te vermurwen om te mogen achterblijven, maar het hielp niet. Iedereen moest vooruit. Het dient echter toegegeven dat, alhoewel de Duitsers in dat opzicht geen medelijden kenden, ze zich volstrekt correct en zonder de minste brutaliteit aanstelden.

Zodra de kolom buiten de kom van de gemeente was, maakten we van een gunstig oogenblik van onoplettendheid van de schildwachten gebruik om uit de kolom te glippen en ons te verschuilen achter een huis. Hier wachtten wij tot de kolom geheel voorbij was. Toen klopten we aan en vroegen aan de bewoners of ze misschien geen stel oude kieren voor ons hadden. Ze lieten ons binnenkomen en alhoewel ze ons hieraan niet konden helpen, hebben zij ons toch zeer kostbare raad gegeven. Ze raadden ons aan niet overhaast te werk te gaan, maar ons eerst wat op te knappen, te eten en te rusten, en tegen de avond langs binnenwegen te vertrekken. Zij zouden ons de gunstigste wegen aanduiden en ons enige adressen geven in een nabij dorp, waar wij zeker aan kieren zouden geraken.

We vonden dit goed en begonnen terstond met ons flink te wassen, wat na de vermoeiende mars langs de hete en stoffige wegen wel nodig was. Toen ik me op deze wijze opgeknaapt had en flink gegeten, voelde ik me weer fris en vol vertrouwen.

Wij wisten echter dat we voorzichtig zouden moeten zijn, want gedurende ons onthoud in dat huis trokken nog bestendig kolommen krijgsgevangenen voorbij. Eenmaal werden wij bijna geknipt. Een Duitse soldaat, die een kolom begeleidde, kwam binnen om drinken te vragen en ik had nog juist de tijd om de deur, die toegang gaf tot het vertrek waar hij binnenkwam, te sluiten alvorens hij een blik in onze richting had kunnen werpen.

Nadat wij gegeten hadden maakte ik zorgvuldig, met behulp van de kaart en de aanduidingen die mij verstrekt werden, een reisweg op, steeds gebruik makend van de kleine binnenwegen door de velden en met ontwijking van grote steden en Duitse kampen.

Wij vertrokken rond 18 uur. Wij voelden ons voldoende uitgerust en vol goede moed, bezielde met de gedachte van thuis te geraken, zonder krijgsgevangen genomen te worden.

Wij namen hartelijk afscheid van de mensen die ons zo goed hadden behandeld en vertrokken op hun aanduiding langs de kleine binnenwegen, dwars door de velden. Wij waren nu drie militairen en een burger, want Rik had in zijn bagage een blauwe overall en een bruine pullover, die hij nu aangetrokken had, zodat hij er als een werkman uitzag.

Onze eerste en belangrijkste bekommernis was, burgerkleden te vinden voor ons drieën. Met dit doel begaven wij ons trouwens naar het nabije gehuchtje. Onze eerste poging daartoe mislukte, daar niemand thuis was. De tweede mislukte eveneens, daar alleen de vrouw thuis was, en zij het advies van haar man hiervoor nodig had. In het derde huis kregen we weliswaar geen kleden, maar wel een oude fiets en een zelfgebakken boerenbrood. Wij namen beide geschenken in dankbaarheid aan. De fiets was onberijdbaar, daar hij noch banden, noch ketting had, maar wij konden er de bagage op vastbinden en hem dan zo voortduwen. Onze volgende navraag had echter volkomen succes. Het was in een klein boerencaféetje, en we werden er alle drie van de nodige kledingstukken voorzien.

Mooi waren die kleden beslist niet. Mijn deel bestond uit een oude vest, die mij echter gelukkig volkomen paste en een oude broek, die niet paste en een belangrijk stuk te kort was. Zij had ongetwijfeld aan een metser of een molenaar toebehoord, daar ze gans witbestoven was, en bij de minste aanraking steeg er een stofwolk uit op. Maar of het mooi was of niet, daar maakten we ons geen zorgen om. Het voornaamste was dat we thans onze soldatenplunje konden uittrekken. Het was echter een pijnlijk ogenblik toen ik van mijn mantel afscheid moest nemen. Hij was nog bijzonder mooi, niettegenstaande hij twee en half jaar dienst had gedaan, en ik maakte zonde van de nieuwe galons die ik er nog kort voor de oorlog had laten opnaaien. Hij had steeds broederlijk leed en vreugde met mij gedeeld en nu moest ik hem in zulke ontorende omstandigheden achterlaten. Alvorens hij werd weggevoerd, nam ik er de insignes van het regiment af, als aandenken. Toen wierp ik hem in het koren. Ik kon bij dat symbolische gebaar, het afscheid aan mijn uniform, niet nalaten een laatste maal de militaire groet te brengen.

Daar broek en vest nog dienst konden doen thuis, besloot ik de burgerpantalon over mijn rijbroek aan te trekken. Van mijn tiges en mijn vest maakte in een pakje. Het cachet aan mijn kleding werd gegeven door een bonte sjerp, die het gebrek aan boord en cravatte moest camoufleren. Mijn kameraden hadden nog een andere zorg. Zij dienden het uitzicht van hun bagage te veranderen. De militaire rugzakken werden weggegooid en de inhoud in gewone zakken overgeschud.

Toen vertrokken wij. Wij schoten echter in een lachbui wanneer wij elkander bekeken. Wij waren potsierlijk. De mensen die ons zagen voorbijtrekken lachten ook. Wij wisten maar al te goed dat wij, ondanks ons gecamoufleerd uiterlijk, voor een geoefend oog duidelijk als militairen waren te herkennen. Wij dienden dus nog steeds goed op onze hoede te zijn.

Het liep nu tegen de avond en het was veel frisser en aangener om te marcheren dan in de dag. Wij liepen langs een klein aarde wegeltje midden tussen de korenvelden. Wij voelden ons zeer opgeruimd en met geweld onderdrukten wij de opkomende vermoeienis. Wij gingen immers naar huis, en iedere stap die we deden bracht ons dichterbij.

Toen wij in de nabijheid van het kamp van Munte kwamen, verdubbelden wij onze waakzaamheid. Wij hadden ons reeds meermalen bij de boeren, waar wij voorbijtrokken, ingelicht, en zo wisten wij steeds de gevaarlijke zones waar er Duitsers waren te ontwijken.

Even voor Munte moesten wij een grote baan oversteken. Ik liet de anderen achter blijven en ging toen voorzichtig aan de weg kijken. Het was een geluk dat ik die voorzorg had genomen, want juist dan passeerde op dat ogenblik een kolom krijgsgevangenen. Wij bleven zorgvuldig verscholen liggen tot zij voorbij waren en staken dan de baan over, blij dat het gevaar weeral geweken was. Vanaf de weg waar wij ons bevonden bemerkten wij in de verte de omheining van het kamp van Munte. Wij zagen de Duitse schildwachten over en weer wandelen tussen de wachthuisjes.

Van Munte trokken wij verder naar Oosterzele en toen naar Moortsele. Eenmaal moesten wij dwars door het koren trekken om een mijnenveld, dat ons gesignaleerd was, te ontwijken. Een vrouw had het ons verteld. Haar man was daar enige dagen tevoren omgekomen, toen hij met zijn kar tegen een mijn gestoten was, die onmiddellijk ontplofte.

De duisternis was reeds geheel ingevallen toen wij Moortsele bereikten. We besloten daar de nacht door te brengen en 's anderendaags vroeg te vertrekken. We klopten aan bij een boerenwoning en vroegen of wij de nacht mochten doorbren-

gen in het stro. Wij genoten een gastvrij onthaal en na een stevig avondmaal nestelden we ons in de schuur, en het duurde niet lang of we waren ingeslapen.

30 mei

Zodra de morgen in de lucht was, ontbeten wij en togen verder. Het was fris en we marcheerden flink. We hoopten de afstand die ons van Antwerpen scheidde in twee dagen af te leggen. De eerste etappe van die dag zou ons tot Wetteren voeren, vanwaar we 's namiddags zouden verder trekken. Welke weg we dan zouden volgen stond nog niet vast. Dit hing af van de inlichtingen die we daar zouden krijgen nopens de ligging van de krijgsgevangenenkampen tussen die plaats en Antwerpen.

We trokken door een streek die zwaar geteisterd was door de oorlog. Sommige kleine dorpjes waren geheel ontruimd en grotendeels verwoest, tot zelfs de kerk. Steeds met inachtname van grote voorzichtigheid trokken wij langs de binnenwegen verder.

Mijn kameraden kregen het zwaar te verduren door de vermoeienis en ik moest mij dikwijls inspannen om hen op te beuren en hen aan te sporen voort te gaan. Ik zelf was nog betrekkelijk fris. Ik zou er natuurlijk veel voor over gehad hebben de tocht voort te kunnen zetten in een voertuig, maar dit vergrootte het risico om ingerekend te worden, en het was trouwens onmogelijk zolang wij langs de binnenpaden trokken.

Wij bereikten Wetteren tegen de middag. Mijn kameraden waren uitgeput en ik was ook betrekkelijk vermoeid. In een café gingen wij uitrusten en beraadslaagden we wat ons te doen stond. Ik stelde voor enige uren rust te nemen en dan verder te trekken langs Lokeren, zonder nochtans de stad binnen te gaan. De volgende dag zouden wij dan trachten Antwerpen te bereiken langs Sint-Niklaas. Wij zouden steeds de binnenwegen moeten gebruiken, daar ons kampen te Lokeren, Sint-Niklaas en Dendermonde gesignaleerd waren.

Mijn kameraden waren het hiermede eens, maar we zouden nochtans gedurende onze rust eens gaan rondkijken of er geen mogelijkheid was om met een voertuig mee te rijden.

Twee camions waren bezig zakken meel te laden. Wij vroegen of wij niet konden meerijden. Het ging echter niet, want de ene reed naar Gent, dus in de verkeerde richting, en de chauffeur van de andere verklaarde dat de camion geheel vol zou geladen worden, zodat er geen plaatsje meer vrij bleef. Wij keerden teleurgesteld

naar het café terug. Daar vernamen we echter een inlichting die ons hart deed jubelen.

Te Kalken, 5 km verder, zo vertelde de waardin, woonde een chauffeur die verschillende taxi's bezat en die ons tegen betaling zeker naar Antwerpen zou voeren. Wij hadden het er graag voor over onze reis te betalen en besloten onmiddellijk op te breken naar Kalken. Een taxi was nog wel het veiligste voertuig dat wij konden verlangen. Men zou ons voor vluchtelingen aanzien, die nu bij duizenden terugkeerden en wie men niets in de weg legde.

Wij hadden nog een ander gelukje. Pas waren wij op weg, of men bood ons aan mee te rijden tot Kalken op een karretje met paard. Het ging weliswaar slechts op een sukkeldrafje vooruit, maar zo konden we tenminste onze benen sparen.

Hortend en stotend in het wagentje bereikten we Kalken. We zochten de garage op en vernamen dat de chauffeur juist weg was met passagiers, maar dat hij binnen een uurtje zou terug zijn, waarna hij te onzer beschikking stond. De prijs van de reis bedroeg 400 fr., wat dus 100 fr. voor ieder betekende. Dat hadden wij er wel voor over om uit de miserie te geraken en we haptten dus toe.

De tijd die ons overbleef voor het vertrek werd nuttig besteed. We wasten en schoeren ons en knapten ons uiterlijk zoveel mogelijk op. Men moest ons immers voor vluchtelingen aanzien. Ik vroeg aan de vrouw van de chauffeur of ze mij geen oude broek kon bezorgen die er een beetje deftiger uitzag dan diegene die ik droeg. Zij zegde dat zij eens zou gaan kijken. En werkelijk, even later kwam zij terug met een pantalon die aanzienlijk beter was dan mijn metsersbroek. Alleen was hij een beetje te kort, maar ik had toch alle reden om tevreden te zijn met de ruil.

Het was inmiddels reeds 13 uur geworden en de vrouw nodigde ons uit om mee te eten. Wij aarzelden niet. Het was inderdaad vele dagen geleden dat wij nog een warme maaltijd hadden genuttigd.

Rond 14 uur was de chauffeur terug, en nadat hij had ontbeten vertrokken wij. Zelden heb ik een spannender autoreis meegemaakt. Spannend, omdat wij telkens vreesden door de Duitsers tegengehouden te worden. Zij hielden ons dan ook twee maal staande, keken even in de auto, waar wij met stalen gezichten zaten en lieten ons dan tot onze niet geringe opluchting doorrijden.

Naarmate wij Antwerpen naderden groeide in ons hart de blijdschap van de thuiskomst, maar tegelijkertijd de angst voor wat ons daar misschien wachtte.

In een roekeloze vaart slingerde de auto zich overal door. Wij wisten wel waarom hij dit deed. Na ons wachtten hem nog verscheidene soortgelijke karwijtjes. Even voor we doorreden had hij nog aan een oude dame beloofd haar naar Mechelen te

zullen voeren. Aan het einde van het gesprek dat wij hadden opgevangen zei de dame: 'Op geld zie ik niet, als je me vandaag nog maar thuis brengt'. En zo redeneerde iedereen tegenwoordig, men zag niet op geld. Wij evenmin hadden bezwaar gemaakt tegen de nochtans hoge prijs. Het was dus werkelijk niet te verwonderen dat de chauffeur 'volle gas' reed. Hij verdiende er grof geld mee. Wij waren reeds zijn derde vrachtje vandaag, en hij wou er nog graag zoveel mogelijk nemen voor de avond viel.

We bekommerden er ons echter niet erg om dat hij te snel of te gevaarlijk reed. Wij gingen immers naar huis! We staken kolommen Duitsers voorbij en hele reeksen camions en auto's van vluchtelingen. Wij vlogen door stadjes en dorpjes, die ons stilaan bekender werden. Altijd maar voort, in volle vaart het Land van Belofte tegemoet, het gezegende Antwerpen.

Voor wij het goed beseften waren wij aan het Kiel, waar de chauffeur ons, zoals overeengekomen, afzette. Wij waren er! Voor ons lag Antwerpen, onze ouders, onze familie, onze woning.

Wij stelden tot onze voldoening vast dat de tram reed, want we waren allen, Bob uitgezonderd, nog ver van huis en voelden er weinig voor om, aangekleed zoals wij waren, dwars door de stad te wandelen.

We namen afscheid van Bob en reden met de tram naar huis. Ik kon gedurende de rit vaststellen dat Antwerpen, voor zover ik kon zien, geen schade had geleden door bombardementen en dat het leven weer normaal zijn gang had hernomen.

Het laatste eind moest ik te voet gaan. Ik verliet mijn twee andere kameraden, die ieder hun weg gingen, en stapte alleen voort. Naar huis!

Met spanning sloeg ik alles gade naarmate ik dichterbij huis kwam. Nergens kon ik echter schade vaststellen. Toen dook de Ooststatie voor mij op. Ook deze was ongerept. Dat was een pak van mijn hart. Ik had steeds gevreesd dat ze gebombardeerd zou zijn, hetgeen voor ons gevaarlijk was, daar wij er slechts enige honderden meter van verwijderd woonden. Op het Sterlingerplein nochtans zag ik dat een huis getroffen was door een bom, evenals een ander in een zijstraat. Dit deed mijn hart weer bonzen. Ik versnelde de pas, draaide onze straat in en keek toe. Niets ongewoons trof mijn blik. Toen doemde ons huis voor mij op. Netjes en ongeschonden zoals het steeds was geweest. De rolluiken waren niet gesloten, de vensters stonden open. Het was dus bewoond. Ik had nog steeds mijn huissleutel en ging binnen. Welke indruk, deze plaats terug te zien, na zulke gebeurtenissen! Al de oude bekende details en hoekjes schenen mij toe te lachen. En toen volgden de onbeschrijflijke scènes van het wederzien...

Wij waren terug! Vergeten de ontzettingen van de laatste weken, zodra we wisten dat allen en alles ongeschonden uit de strijd waren gekomen. Het ergste was geleden. De verschrikkelijke nachtmerrie, de oorlog, was voorbij voor ons land. Hij was niet afgelopen zoals wij dat verwacht of gehoopt hadden, maar niemand van ons betreurde nog de overgave. Het leven van België's burgers en hun bezittingen, hun steden en hun instellingen, waren té belangrijk om in een nutteloos geworden strijd te worden opgeofferd.